

Hronika napada i pritisaka na novinare u 2016.

NUNS-ov sistem ranog upozoravanja

Beograd 2016.

Hronika napada i pritisaka
na novinare u 2016.

Izdavač:
Nezavisno udruženje novinara Srbije
Resavska 28/II
11000 Beograd

Za izdavača:
Vukašin Obradović

Autori:
Marija Vukasović
Svetozar Raković

Lektor:
Slavica Uzelac - Đoković

Dizajn:
Miloš Čolović

Tiraž
300

Ova publikacija je objavljena u saradnji sa Civil Rights Defenders i uz finansijsku podršku Švedske agencije za međunarodni razvoj

Sadržaj

Uvod	5
I Bezbednost i sigurnost novinara i drugih medijskih profesionalaca	9
II Politički, ekonomski i ostali pritisci na novinare i druge medijske profesionalce	19
III Pritisci na novinare putem sudskih postupaka	27
IV Kršenje Kodeksa novinara	33
V Medijska reforma.....	37
VI Servis besplatnih pravnih saveta	47

Uvod

I u toku 2016. godine na medijskoj sceni Srbije medijski profesionalci i mediji suočavali su se sa različitim problemima – od radno-pravnih i profesionalnih do egzistencijalnih.

Ključni podaci o medijskoj sceni prikupljeni u ovom izveštaju nameću zaključak da se u protekloj godini nastavio trend pogoršanja slobode izražavanja, novinarskih i medijskih sloboda u Srbiji.

To pokazuje i Izveštaj Evropske komisije o napretku Srbije u 2016. godini, u kojem se ocenjuje da ukupan ambijent nije pogodan za puno ostvarivanje prava na slobodu izražavanja. Uprkos tome što je „Srbija ostvarila izvestan nivo pripremljenosti u oblasti prava na slobodu izražavanja“, EK konstatuje da u protekloj godini „ipak, nije učinjen nikakav napredak“.

Evropska komisija sugerise da „prilikom rešavanja nedostataka u narednom periodu Srbija naročito treba da:

- stvori podsticajno okruženje u kome se neometano može ostvarivati sloboda izražavanja; gde se javno osuđuju pretnje, fizički napadi, slučajevi pozivanja na nasilje protiv novinara i blogera, a sudske vlasti ovo prate na pravi način;
- osigura puno sprovođenje medijskih zakona, kao i da učini Regulatorno telo za elektronske medije u potpunosti operativnim kako bi se pružila podrška uredničkoj nezavisnosti u medijima;
- obezbedi odgovarajuće finansiranje javnih medijskih servisa, kao i uredničku nezavisnost, kako bi ih podržala da služe javnom interesu;
- obezbedi da izdvajanje sredstava iz državnog budžeta za sufinansiranje medijskog sadržaja koji služi javnom interesu bude u skladu sa važećim zakonodavstvom, kako bi se osigurali transparentnost i jednake mogućnosti“.

U izveštaju Evropske komisije ukazuje se na to da medijske zakone treba sprovesti u potpunosti. „Privatizacija državnih medija nije dovela do veće transparentnosti vlasništva ili izvora finansiranja, uključujući i finansiranje od strane države. Sufinansiranje medijskog sadržaja kako bi se ispunile obaveze od javnog interesa treba da se sprovodi u skladu sa zakonskim okvirom, koristeći transparentne i fer procedure, i bez uplitanja od strane državne uprave, posebno na lokalnom nivou.“ Pored toga što nije završena privatizacija državnih medija, nisu obezbeđeni ni uslovi za transparentnost

vlasništva kao ni za veću dostupnost informacija od javnog značaja. „Što se tiče pristupa informacijama od javnog interesa koje obezbeđuju državni organi, državni organi često radije pribegavaju plaćanju novčane kazne nego otkrivanju traženih informacija.“

U delu posvećenom javnim servisima, EK primećuje da je počelo delimično finansiranje *Radio-televizije Srbije* i *Radio-televizije Vojvodine* „kroz pretplatu u skladu sa zakonom“, ali i da će dodatno finansiranje iz državnog budžeta morati da se definiše jasnim kriterijumima. „Raspoloživa sredstva za javne emitere nisu dovoljna da ispune svoje zakonske obaveze i privremena priroda njihovog modela finansiranja ih čini podložnim političkom uticaju“. Napominje se i da „treba ojačati javni medijski servis na jezicima manjina, posebno što se tiče *RTS-a*“. Pored toga, konstatuje se i da su mnogobrojne kadrovske promene na *RTV* u maju 2016. izazvale zabrinutost za uređivačku nezavisnost tog javnog servisa.

Evropska komisija izražava zabrinutost i zbog političkih i ekonomskih uticaja na medije, i ukazuje na to da se „pritisak na uređivačku politiku vrši putem distribucije sredstava za oglašavanje“.

U godišnjem Izveštaju EK posebna pažnja je posvećena i Regulatornom telu za elektronske medije (REM) koje je „nepotpuno, jer nisu imenovani svi članovi njegovog Saveta“. Ukazuje se i na to da „postupak imenovanja za članove Saveta REM-a treba da bude oslobođen političkog uticaja“, i podseća da se još čeka na izveštaj regulatora o ponašanju emitera tokom predizborne kampanje u aprilu 2016.

Indirektno, EK je pohvalila rad Saveta za štampu koji je „pojačao svoje napore da zabeleži i izriče kazne za kršenje profesionalnih standarda u štampanim medijima i beleži sve veći broj kršenja novinarskog kodeksa, što se prvenstveno odnosi na istinitost objavljenih informacija“.

Poseban razlog za zabrinutost EK vidi i u pretnjama, nasilju i zastrašivanju novinara. Konstatuje se da su retke istrage i konačne presude za napade na novinare i zastrašivanje novinara. „Broj zabeleženih slučajeva pretnji, zastrašivanja i nasilja nad novinarima i dalje predstavlja razlog za zabrinutost. Nekoliko krivičnih prijawa je podneto, ali konačne presude su još uvek retke. Produžena policijska zaštita nekoliko novinara i aktivista društvenih medija se nastavlja, bez preduzetih opipljivih akcija za uklanjanje razloga za ove mere bezbednosti, što ozbiljno ometa njihov rad u okviru ove profesije. Komisija koja ima zadatak da razmotri nerešene predmete ubijenih novinara iz 1999. i 2001. godine nije ostvarila dalji napredak u istrazi dva ubistva, dok je suđenje za ubistvo jednog vlasnika medija u toku... Nije bilo napretka u istrazi niza slučajeva akcija protiv sajtova koje su se dešavale od 2014. godine naovamo. Potrebni su ozbiljni na-

pori da se identifikuju i procesuiraju lica osumnjičena za kršenje internet sloboda”, navodi se u Izveštaju EK o Srbiji za 2016.

Evropska komisija ocenjuje da niske plate i strah od gubitka posla čine novinare „poddložnim pritiscima i uticajima”, te da „sveukupno medijsko okruženje podstiče autocenzuru”. Zato je potrebno pojačati radnu sigurnost novinara, „a novinarska udruženja treba da ojačaju svoju ulogu u sindikatima”.

NUNS je uveo Sistem ranog upozoravanja (2014.) sa ciljem da se sistematičnije i efikasnije prate događanja na medijskoj sceni Srbije u pet ključnih oblasti koje su direktno povezane sa medijskim slobodama i položajem medijskih profesionalaca.

Uprkos zakonskim garancijama o zaštiti i bezbednosti, novinari i drugi medijski radnici izloženi su visokim rizicima prilikom obavljanja svog posla. NUNS je u toku 2016. godine (do 20. decembra) evidentirao 69 fizičkih i verbalnih napada, pretnji i pritisaka.

U analizi javnog reagovanja NUNS-a, u skladu sa misijom i ciljevima udruženja, napravljena je podela na pet specifičnih kategorija:

- reagovanja povodom ugrožavanja bezbednosti i sigurnosti novinara i drugih medijskih profesionalaca;
- reagovanja povodom političkih, ekonomskih i drugih pritisaka na novinare i druge medijske profesionalce;
- saopštenja zbog pritisaka na novinare putem tužbi, sudskih postupaka i presuda koje nisu u skladu sa praksom Evropskog suda za ljudska prava;
- javna osuda kršenja novinarske etike;
- aktivnosti na planu reforme medijskog zakonodavstva.

Pored obraćanja široj javnosti, zavisno od prirode konkretnog slučaja, NUNS se obraćao različitim institucijama i pojedincima odgovornim i nadležnim za uočene probleme i njihovo rešavanje.

NUNS-ov sistem ranog upozoravanja povodom konkretnih slučajeva podrazumeva više različitih aktivnosti:

1. Posle prijema informacije o incidentu ili problemu, NUNS kontaktira aktere kako bi se dobilo što više potrebnih podataka i odlučilo o daljim koracima.
2. Nakon javnog reagovanja, NUNS nastavlja komunikaciju sa specifičnim ciljnim grupama, uključujući nacionalne, a po potrebi i međunarodne institucije.

3. Važnije teme i probleme NUNS prati tekstovima koji podrazumevaju dublju analizu problema, i koji se objavljuju na sajtu i u Newsletteru udruženja.
4. Posebno intenzivna komunikacija održava se sa novinarima i drugim medijskim profesionalcima koji su zbog svog rada izloženi pritiscima, zastrašivanju i napadima.
5. U okviru pravne pomoći NUNS-a, advokati pružaju besplatne pravne savete medijskim profesionalcima u vezi sa njihovim profesionalnim i radnim pravima.

U ovom izveštaju su po poglavljima navedeni najupečatljiviji slučajevi koje je NUNS evidentirao u toku 2016. godine.

I Bezbednost i sigurnost novinara i drugih medijskih profesionalaca

U 2016. godini, i pored određenih pomaka koji su učinjeni u oblasti bezbednosti novinara, broj napada na novinare se nije smanjio. Naprotiv. Podaci koje je NUNS prikupio ukazuju na trend rasta pritisaka i napada na medijske profesionalce. Novinari su najčešće bili izloženi verbalnim napadima koji su se odnosili na pretnje po život ili telo novinara ili članova njihovih porodica, a posebno je primetan rast uvreda i pretnji koje se upućuju preko društvenih mreža i interneta. Kao i prethodnih godina, problem predstavlja i to što neretko ni sami novinari ne prijavljuju pritiske, pretnje i napade, a glavni razlozi za to su strah kao i spoznaja da će ti postupci dugo trajati i da neće biti sprovedeni do kraja.

Prema evidenciji NUNS-a, u 2016. godini je zabeleženo 36 napada na medijske profesionalce, među kojima je 9 fizičkih napada, 26 verbalnih i 1 napad na imovinu.

Prema podacima koje smo uspeali da prikupimo, u 6 slučajeva je utvrđeno da nema elemenata krivičnog dela. Rešena su dva slučaja, a najveći broj slučajeva se još nalazi u postupku tužilaštva. U jednom rešenom slučaju okrivljenom je izrečena mera bezbednosti oduzimanja predmeta i obaveznog psihijatrijskog lečenja u ustanovi. Drugi slučaj je rešen tako što se počinitelj pozvao na oportunitet, priznao krivično delo izazivanja opšte opasnosti (član 278. st. 1. ZKP) i krivično delo nanošenja lake telesne povrede (član 122. st. 3 ZKP), izvršio obavezu naloženu naredbom, a tužilaštvo u tim slučajevima odbacuje krivičnu prijavu. Postoje i slučajevi koji nisu prijavljeni policiji.

U određenom broju slučajeva koji se nalaze u našoj evidenciji pokrenuti su prekršajni postupci, deo njih je završen a neki su još u postupku.

Nažalost, i dalje ima novinara koji su pod policijskom pratnjom. Prema podacima našeg udruženja, četvoro novinara su pod višegodišnjom stalnom zaštitom, ali zvanične podatke o ukupnom broju nismo mogli dobiti zato što bi davanje tih informacija moglo da ugrozi njihovu bezbednost.

Država je prepoznala potrebu da se bezbednost novinara podigne na viši nivo. Na to ukazuje činjenica da je osnovana Komisija za razmatranje istraga koje su vođene povodom ubistava novinara, kao i činjenica da u Akcionom planu za poglavlje 23 postoji cela jedna oblast koja se bavi slobodom izražavanja i slobodom i pluralizmom medija (3.5). Međutim, propisani rokovi se ne poštuju u potpunosti.

Iniciran je Memorandum o merama za podizanje nivoa bezbednosti novinara čiji potpisnici treba da budu Republičko javno tužilaštvo, Ministarstvo unutrašnjih poslova i

novinarska i medijska udruženja. Međutim, pregovori su se odužili jer su NUNS i druge novinarske i medijske organizacije imali brojne primedbe na nacrt dokumenta. Posebno je bio sporan predlog o formiranju posebnog tela koje bi se bavilo bezbednošću novinara. Početkom decembra 2016. Republičko javno tužilaštvo je pripremlilo novi nacrt Memoranduma u koji je ugrađena većina predloga novinarskih udruženja i medijskih asocijacija. Očekuje se da će uskoro ovaj dokument biti potpisan.

U pomake svakako spada i uvođenje posebne tužilačke evidencije učinilaca krivičnih dela na štetu novinara i označavanje ovih dela kao prioriternih u postupanju. Republičko javno tužilaštvo je u decembru 2015. godine donelo Uputstvo o vođenju posebnih evidencija u apelacionim, višim i osnovnim javnim tužilaštvima u odnosu na krivična dela učinjena na štetu lica koja obavljaju poslove od javnog značaja u oblasti informisanja, u vezi sa poslovima koje obavljaju, kao i evidentiranju napada na internet stranice medija, u kojim predmetima je potrebno hitno postupanje. Prema tom uputstvu, Republičkom javnom tužilaštvu treba da se dostavljaju kvartalni izveštaji sa podacima sadržanim u posebnim evidencijama. Takve evidencije se vode od 1. januara 2016. godine i, prema podacima koje je NUNS dobio od RJT-a, do 15. oktobra 2016. godine tužilaštva su evidentirala 24 slučaja napada na novinare.

**Tabela napada na novinare do 15. 12. 2016. godine
(verbalni, fizički napadi i napadi na imovinu)¹**

Redni broj	Datum napada	Mesto napada	Novinar	Opis incidenta	Tok postupka /ishod
1.	15. 1. 2016.	Novi Sad	Ekpa RTV	Nepoznati muškarac je sa pištoljem u ruci mahao i pretio	Slučaj je prijavljen policiji.
2.	30. 1. 2016.	Bela Crkva	Stefan Cvetković	Upućene verbalne pretnje i polomljen displej na telefonu	Slučaj je prijavljen policiji. Nikakvih obaveštenja od strane policije.
3.	10. 3. 2016.	Kopaonik	Mina Milanović	Fizički sprečena da uzme izjavu tako što je odgurnuta, a obezbeđenje je telom i rukom pokrilo objektiv kamere	Slučaj nije prijavljen, a izvršilac je uputio izvinjenje

¹ Podaci su preuzeti sa sajta www.bazenuns.rs

4.	18.3.2016.	Čačak	Silvija Pašalić i ostali zaposleni u dopisništvu	Napadač vređao i fizički nasrnuo na zaposlene	Slučaj završen pred Prekršajnim sudom u Čačku, izvršiocu naložena zabrana prilaska
5.	21.3.2016.	Valjevo	Ekipa TV Valjevo plus	Upućene psovke i pretnje novinarima	Nema elemenata krivičnog dela
6.	22.3.2016.	Beograd	Brankica Stanković, Veran Matić, Irena Stević i Miodrag Čvorović	Pretnje smrću upućene putem internet	Viši sud je doneo presudu kojom je okrivljenom određena mera bezbednosti oduzimanja predmeta i obavezno psihijatrijsko lečenje u ustanovi
7.	April 2016.	Vršac	Aleksandar Čupić	Pretnje putem društvene mreže Fejsbuk	Nema osnova za gonjenje
8.	21.4.2016.	Vrnjačka Banja	Vesna Đorđević	Presretnuta na ulici i verbalno napadnuta	Nema elemenata krivičnog dela, podnet predlog za pokretanje prekršajnog postupka
9.	21.4.2016.	Vršac	Vladimir Vašalić	Putem telefona primio pretnje zbog teksta čiji je koautor	Nema elemenata krivičnog dela
10.	22.4.2016.	Niš	Marija Vučić i Predrag Blagojević	Putem telefona upućene pretnje i uvrede	Postupak pred tužilaštvom u toku, u fazi provere
11.	27.4.2016.	Novi Sad	Miloš Stanić i Dragan Gojić	Verbalno napadnuti, vređani i izgurani iz kancelarije	Prekršajni postupak je u toku
12.	30.4.2016.	Beograd	Novinarka TV Pink	Napadnuta na mitingu opozicije	
13.	5.5.2016.	Vršac	Aleksandar Čupić	Fizički napad, udaren kamionetom	Pozvao se na oportunitet, priznao je krivična delo, izvršio je obavezu naloženu naredbom tužilaštva i uz njegovu saglasnost pušten je iz pritvora
14.	6.5.2016.	Aleksandrovac	Gvozden Zdravić	Upućene pretnje od predsednika opštine	Nema osnova za pokretanje krivičnog postupka
15.	21.5.2016.	Prigrevica	Filip Zorić i Mato Jakšić	Sa tribina na utakmici grupa ljudi uputila pretnje	Novinari su dali iskaze tužilaštvu
16.	19.6.2016.	Beograd	Zoran Kesic	Pretnje smrću upućene putem interneta	Slučaj je prijavljen

17.	24.6.2016.	Prijepolje	Alem Rovčanin	Izložen pretnjama, zastrašivanju i psovka od strane osobe koja je rekla da je vlast i da novinar ne može da ga snima. Osoba pokušala i da mu otme objektiv kamere	Slučaj nije prijavljen ni policiji ni tužilaštvu
18.	12.7.2016.	Novi Sad	Boris Džinić	Okružili su ga, zastrašivali, ponižavali i pretili fizičkim nasiljem	Nema elemenata krivičnog dela
19.	15.7.2016.	Beograd	Dragana Pečo i redakcija KRIK-a	Pretnje upućene putem društvene mreže Tviter	Postupak pred tužilaštvom je u toku, prikupljaju se potrebna obaveštenja
20.	18.8.2016.	Beograd	Vladimir Živanović i Boris Mirkov	Počinitac počeo sa uvredama pa direktno pretio novinaru i njegovoj porodici	Slučaj je prijavljen policiji
21.	5.9.2016.	Novi Pazar	Senad Župljanin	Oborili ga na zemlju, unosili mu se u lice i pokušali da mu otmu foto-aparat.	U toku su istražne radnje
22.	9.9.2016.	Novi Sad	Slobodan Georgijev	Pretnje upućene putem društvene mreže Tviter	Postupak pred tužilaštvom je u toku, prikupljaju se potrebna obaveštenja
23.	9.9.2016.	Novi Sad	Nedim Sejdinović	Pretnje upućene putem društvene mreže Tviter	Postupak pred tužilaštvom je u toku, prikupljaju se potrebna obaveštenja
24.	15.9.2016.	Novi Sad	Nedim Sejdinović i Dinko Gruhonjić	Pretnje smrću upućene putem anonimnog pisma	O slučaju je obavješteno i Više javno tužilaštvo u Novom Sadu
25.	24.9.2016.	Bujanovac	Nikola Lazić	Pretnje su stigle u vidu komentara na tekst objavljen na portalu	Podneta krivična prijava tužilaštvu
26.	4.10.2016.	Kula	Miloš Stanić	Putem telefona upućen niz pretnji i uvreda	Postupak pred tužilaštvom je u toku, prikupljaju se potrebna obaveštenja
27.	9.10.2016.	Jagodina	Vladimir Mitrić	Putem Fejsbuka upućene uvrede, klevete i poziv na ubistvo	Slučaj je prijavljen policiji
28.	14.10.2016.	Beograd	Novinari N1	Pretnje upućene na adresu veb-redakcije N1	Policija uhapsila osumnjičenog, podneta krivična prijava tužilaštvu
29.	20.10.2016.	Beograd	Ekpa Kurira	Advokatica zamahnula rukom na foto-reporterku i nasilno prekrila objektiv šakom	

30.	28. 10. 2016.	Leskovac	Milica Ivanović	Pretnje upućene putem Fejsbuka	Podneta prijava tužilaštvu
31.	1. 11. 2016.	Beograd	Ekipa Blica	Počinitelj se najpre uneo u lice foto-reporteru i potom mu uzeo memorijsku karticu aparata i slikao legitimaciju foto-reportera	Patrola policije je došla na lice mesta po prijavi i uzela izjave
32.	2. 11. 2016.	Zaječar	Dušan Vojvodić	Odsrafljeni brezoni na desnom zadnjem točku njegovog automobila	Slučaj je prijavljen policiji
33.	8. 11. 2016.	Beograd	Dragoljub Petrović	Pretnje upućene preko Fejsbuk-stranice Cenzolovke	Policija utvrdila identitet osobe, podneće prijavu tužilaštvu
34.	17. 11. 2016.	Novi Pazar	Sejma Redžependić	Pretnje upućene preko društvene mreže	Protiv lica za koja se sumnja da su pretila podneta krivična prijava
35.	11. 12. 2016.	Novi Sad	Dragan Gojić	Nepoznata osoba fizički nasmula na novinara	Slučaj je prijavljen policiji
36.	15. 12. 2016.	Bela Crkva	Stefan Cvetković	Na vozilu je našao poruku na kojoj je pisalo: "mrtav"	Slučaj je prijavljen policiji

Najozbiljniji slučajevi ugrožavanja bezbednosti medijskih profesionalaca u 2016. godini

18. 3. 2016. Dopisnica *Radio-Televizije Srbije* iz Čačka Silvija Pašalić rekla je da ih je građanin, koga niko od zaposlenih ne poznaje, vređao i fizički nasrnuo na zaposlene „ljut zbog toga što mora da plaća pretplatu“. Od nje i kolega koji su bili ispred Dopi-sništva tražio formular Zahteva za oslobađanje od pretplate, pa su mu oni rekli da uđe unutra. On je tada počeo da ih psuje, a u prostorijama *RTS*-a fizički napao montažera Vojislava Tepavčevića. Policija je izvršila uviđaj.

Slučaj je završen pred Prekršajnim sudom u Čačku, a izvršiocu je naložena zabrana prilaska.

21. 3. 2016. NUNS je osudio verbalne pretnje upućene novinarima *TV Valjevo plus* i naglasio da očekuje da će nadležni organi blagovremeno reagovati i ovaj slučaj ispitati i procesuirati u najbržem mogućem roku. Prema navodima *TV Valjevo plus*, doskorašnji poslanik Srpske napredne stranke Slobodan Gvozdenović je tokom posete Valjevu ministra bez portfelja Velimira Ilića, verbalno napao novinare iz *TV Valjevo Plus*. Glavnom i odgovornom uredniku te televizije Predragu Lučiću je psovao majku i rekao: „...gazdi kriminalcu koji bi trebalo da bude u zatvoru, a ne da zida mostove i druge

objekte u gradu". Gvozdenović je, uz vulgarne psovke, zapretio ljudima iz *TV Valjevo plus* da će ih funkcioner SNS Darko Glišić „staviti uz kočanjku“.

Slučaj je prijavljen Policijskoj upravi Valjeva. Na kraju je utvrđeno da nema elemenata krivičnog dela.

21. 3. 2016. Pretnje smrću upućene su putem interneta saradnicima i Brankici Stanković, odgovornoj urednici portala *Insajder.net* i Veranu Matiću, glavnom i odgovornom uredniku Informativnog programa *TV B92*. NUNS je javno reagovao i zahtevao od istražnih organa da najhitnije otkriju i predaju sudu lica koja su uputila pretnje. Pretnje su prijavljene nadležnom tužilaštvu a policija je uhapsila osobu koja je u više navrata upućivala pretnje.

Slučaj je rešen, a Viši sud u Beogradu je dana 27. 6. 2016. godine doneo presudu kojom je okrivljenom određena mera bezbednosti oduzimanje predmeta i obavezno psihijatrijsko lečenje u ustanovi.

21. 4. 2016. Nosilac liste Socijalističke partije Srbije u Vršcu i direktor preduzeća „Drugi oktobar“, Ljubisav Šljivić, telefonom je pozvao novinara Vladimira Vašalića iz Vršca i pretio mu zbog teksta čiji je koautor. „Treba ti još da živiš u ovom gradu...“, zapretio je Šljivić zbog teksta o njegovom privođenju. Izrekao je više pretnji. Slučaj je prijavljen policiji i Šljivić je dao izjavu.

Slučaj se završio tako što je tužilaštvo utvrdilo da nema osnova za krivično gonjenje.

21. 4. 2016. Novinarka Vesna Đorđević napadnuta je u Vojvođanskoj ulici u Vrnjačkoj Banji, nakon emitovanja informativne emisije „Promenada“ na televiziji. Nju je na ulici presreo i verbalno napao Milan Stojković iz Vrnjačke Banje, upućujući joj niz vulgarnih, uvredljivih i pretećih poruka. NUNS je javno osudio napad i zahtevao da vinovnik napada bude adekvatno kažnjen. Pripadnici Ministarstva unutrašnjih poslova odmah su priveli i saslušali muškarca osumnjičenog da je vređao novinarku.

O događaju su obavešteni zamenik osnovnog javnog tužioca u Kraljevu, koji se izjasnio da nema elemenata krivičnog dela, a obavešten je i dežurni sudija za prekršaje u Kraljevu. Protiv muškarca je podnet Zahtev za pokretanje prekršajnog postupka za prekršaj iz člana 9. Zakona o javnom redu i miru.

27. 4. 2016. NUNS je javno reagovao na napad na novinara *Blica* Miloša Stanića i foto-reportera *Bete* Dragana Gojića i zahtevao da vinovnici napada budu kažnjeni u skladu sa zakonom, tim pre što su protagonisti ovog incidenta bili prosvetni radnici, koji bi svakako morali da budu svesni uloge i značaja novinara i javnog informisanja. Naime, direktorka Visoke poslovne škole strukovnih studija u Novom Sadu, Dragica Tomić, zabranila je novinaru Staniću i foto-reporteru Gojiću da uđu u zgradu škole. Nakon što su novinari ipak ušli, ljudi iz njenog kabineta su ih verbalno napali ispitujući

ih ko im je platio da isprate događaj. Raspravu i napad nastavila je profesorka Milka Imbronjev koja je novinare izgurala iz kancelarije, a napadi i vređanja nastavljeni su u holu škole. O ovom incidentu obavještena je policija, koja je došla na mesto incidenta i napravila zapisnik.

Povodom ovog slučaja pokrenut je prekršajni postupak koji je još u toku.

5. 5. 2016. NUNS i NDNV su javno zahtevali od nadležnih državnih organa da hitno rasvetle napad na Aleksandra Čupića, glavnog urednika portala *E-Vršac*, i primereno kazne napadača. Njega je, dok je bio na terenu sa kolegama iz *Televizije Kovačica* u selu Parta u blizini Vršca, kamionetom pokušao da zgazi Milan Tikić, sin lokalnog biznismena Dragana Tikića. „Stajao sam pored puta kada je naišao crni kamionet koji je, umesto desnom, vozio levom stranom i išao u mom pravcu. Mislio sam da želi da siđe na atarski put i u poslednjem trenutku shvatio da ide direktno na mene. Uspeo sam malo da odskočim u stranu, ali me je on udario i odbacio sa haube nekoliko metara“, izjavio je Čupić. On je ocenio da je to povezano sa činjenicom da u poslednjih mesec i po dana intenzivno piše istraživačke tekstove o vezama Dragana Tikića sa političarima. Pančevačka policija je uhapsila Milana Tikića pod optužbom da je vozilom namerno udario urednika portala *E-Vršac* Aleksandra Čupića. On je uz krivičnu prijavu, kojom se tereti za izazivanje opšte opasnosti i nanošenje telesnih povreda, priveden nadležnom tužilaštvu.

Slučaj je završen tako što je tužilaštvo odbacilo krivičnu prijavu jer se osumnjičeni pozvao na oportunitet, priznao je krivično delo izazivanja opšte opasnosti (član 278. st. 1.) i krivično delo nanošenja lake telesne povrede (član 122. st. 3. ZKP), izvršio je obavezu naloženu naredbom Osnovnog javnog tužilaštva i uz saglasnost novinara Čupića pušten je iz pritvora.

19. 6. 2016. Zoranu Kesiću, voditelju satirične emisije „24 minuta“, upućene su pretnje smrću zbog snimka u kojem navodno ismeva Republiku Srpsku i Srbe. Međutim, utvrđeno je da je video u kojem Kesić ismeva Srbe izmontiran. NUNS je najoštrije osudio pretnje smrću i zahtevao od nadležnih organa da otkriju ko je pretio, ali i da utvrde ko je postavio izmontirani video-snimak o Kesiću. Slučaj je prijavljen policiji kojoj je Zoran Kesić dao izjavu.

15. 7. 2016. NUNS i NDNV su zahtevali od nadležnih državnih organa da preduzmu sve zakonom propisane mere kako bi se sprečile sve direktnije i ozbiljnije pretnje novinarima Mreže za istraživanje kriminala i korupcije – *KRIK*. Dva udruženja su napomenula da je neshvatljivo da povodom direktnih pretnji smrću novinarima izostaje bilo kakva javna reakcija nadležnih organa, pa čak i formalna osuda. U ovom slučaju su dve osobe na socijalnim mrežama uputile pretnje novinarima *KRIK*-a, a nakon objavljenog istraživanja o imovini državnih funkcionera. Preko anonimnog naloga na Tvi-teru novinarima *KRIK*-a je poručeno: „Ko ste vi da tražite podatke o radnom stažu za

predsednika države i vlade, pa j... vam pas majku izdajničku“, kao i: „kada budete došli da tražite te podatke, doći ću i ja tamo da vam se naj... majke“. Sa drugog naloga novinarima je poručeno da ih „treba postrojiti i streljati kao strane agente u Srbiji“. Novinari su uspeali da utvrde identitet jedne osobe koja im je pretila i podatke o njoj poslali su tužilaštvu. Druga se krije iza Tviter naloga pod imenom Petar Pan.

Slučaj je prijavljen Višem javnom tužilaštvu u Beogradu. Postupak pred tužilaštvom je u toku, prikupljaju se potrebna obaveštenja.

5. 9. 2016. NUNS je javno reagovao i osudio fizički napad na novinara Senada Župljanina i pozvao nadležno tužilaštvo da pokrene odgovarajući krivični postupak protiv trojice identifikovanih nasilnika. Gradska uprava Novog Pazara je navela da je Župljanina napalo više pripadnika obezbeđenja Muamera Zukorlića, lidera Bošnjačke demokratske zajednice Sandžaka, narodnog poslanika i predsednika Odbora za obrazovanje u Narodnoj skupštini Srbije. Napadači su, kako se tvrdi, Župljanina oborili na zemlju i pokušali da mu otmu foto-aparat. Linča ga je spasao pripadnik policije koji je prolazio ulicom. „Već sam bio završio fotografisanje, prišli su mi neki momci, ne poznajem ih, njih trojica, oborili me na ulicu, psovali, unosili mi se u lice i pitali zašto slikam muf-tiju... Da nije naišao savesni policijski inspektor, neki Barać, a zatim i policajci, ko zna šta bi bilo“, izjavio je Župljanin. Župljanin je dao izjavu policiji a, po njegovim saznanjima, dvojica napadača su privedena.

Tužilaštvo je započelo postupak, u toku je sprovođenje istražnih radnji.

9. 9. 2016. NUNS je povodom pretnji upućenih Nedimu Sejdinoviću putem društvene mreže podneo prijavu Posebnom tužilaštvu za visokotehnoški kriminal i javno reagovao očekujući da će tužilaštvo, u skladu sa svojim nadležnostima, po službenoj dužnosti, hitno preduzeti sve mere u skladu sa zakonom i identifikovati lica koja su pretila, a zatim podići i zastupati optužni akt. Pretnje preko društvene mreže upućene su Sejdinoviću nakon što je, nekoliko dana ranije, na jednoj tribini uporedio „imidž Srbije devedesetih godina sa imidžom Islamske države“.

Prema informacijama iz tužilaštva, postupak je u toku, prikupljaju se potrebna obaveštenja.

9. 9. 2016. NUNS je povodom pretnji upućenih novinaru Slobodanu Georgijevu preko društvene mreže Tviter javno reagovao i podneo prijavu Posebnom tužilaštvu za visokotehnoški kriminal. Pretnje su Georgijevu upućene nakon što je, reagujući na naslovnu stranu jednog dnevnog lista, napisao da je „Evropa, za razliku od Srbije, antifašistička tvorevina“. Neki od tuitova su: „Očistiću vas bar nekoliko klošara što razarate Srbiju“, kao i: „Na našu žalost, makedonsko-Soroševa ološ je došla u Srbiju, samo vam ovde neće uspeti. Po cenu mog tridesetogodišnjeg robianja“.

Prema informacijama koje smo dobili od tužilaštva i ovde je postupak u toku, prikupljaju se potrebna obaveštenja.

19. 9. 2016. Pretnje smrću upućene anonimnim pismom stigle su na adresu Nezavisnog društva novinara Vojvodine i naslovljene na predsednika Nedima Sejdinovića. U pismu se Sejdinoviću i njegovom kolegi Dinku Gruhonjiću, takođe novinaru, preti smrću, kao i njihovim porodicama. NDNV je slučaj prijavio policiji, a o slučaju je obavješteno i Više javno tužilaštvo u Novom Sadu. NUNS je pozvao nadležne organe, policiju, tužilaštva i sudove da energičnim delovanjem spreče ne samo ugrožavanje bezbednosti kolega, već i teže posledice koje mogu proisteći iz ovakvog društvenog konteksta. NUNS je apelovao i na predstavnike vlasti, pre svih na premijera Aleksandra Vučića i njegove najbliže saradnike, da pokažu više tolerancije i suzdržanosti prema novinarima. Pretnje je javno osudila i Evropska federacija novinara.

24. 9. 2016. Povodom pretnji upućenih preko portala *Bujanovačke*, NUNS je podneo prijavu Posebnom tužilaštvu za visokotehnoški kriminal. Pretnje su upućene povodom teksta „Kamberi i Musliju u Prištini: O Preševskoj dolini u Briselu“, u formi komentara koji prenosimo u celosti: „Za saradnju sa šiptarskim separatistima i takozvanom skupštinom Kosova i Metohije slede pravne konsekvence, čim se vlast u Srbiji oslobodi izdajnika. A vi na ovom portalu biste trebali mnogo više da vodite računa jer će miševi prvi da napuste brod, vi ostajete i ovo što radite. Pozdrav!“

9. 10. 2016. Povodom pretnji upućenih novinaru *Večernjih novosti* Vladimiru Mitriću, NUNS je javno apelovao na Posebno tužilaštvo za visokotehnoški kriminal da preduzme sve zakonom predviđene mere prema svima koji ugrožavaju bezbednosti novinara preko društvenih mreža. Na Fejsbuk-profilu otvorenom na ime izvesnog Slavka Drlo Jerotića, novinar Vladimir Mitrić izložen je uvredama, klevetama, bezočnim lažima, ali i pozivu na ubistvo. Jedan od prijatelja Jerotića, izvesni Lazar Nedić, misleći na Vladimira Mitrića, napisao je: „To g.... treba ubiti.“

14. 10. 2016. Pretnje novinarima *TV N1* stigle su na adresu veb-redakcije *N1* putem poruke: „Vi, ku*ve američke, što održavate ovu stranicu, čiji su vlasnici najveći srpski dušmani i neprijatelji koji žele da unište vaš srpski narod, kad bude došlo plaćanje računa izdajnika prvi ćete osetiti osvetu pravih Srba. Ja prvi imam želju da koljem takve ku*ve koje daju neprijatelju da ih ka*a zbog para, pi*kice od ljudi.“

Pripadnici Uprave kriminalističke policije Ministarstva unutrašnjih poslova uhapsili su osobu iz Beograda zbog postojanja osnova sumnje da je putem Fejsbuka uputila poruku preteće sadržine sa lažnog profila „Strahinja Milenković“ i određeno joj je zadržavanje do 48 sati, nakon čega je najavljena krivična prijava.

28. 10. 2016. NUNS je povodom pretnji upućenih Milici Ivanović, glavnoj i odgovornoj urednici *JuGmedia*, podneo tužbu Posebnom tužilaštvu za visokotehnoški kriminal. Ivanović je objavila tekst o jednom paru i teškim uslovima u kojima žive sa svojim detetom, i na kraju teksta dodala da se „pamti njihovo učešće u prebijanju mladića iz Bojnika“. Nakon toga, sa profila izvesnog Alesandara S. upućene su joj pretnje preko

četa na Fejsbuku. Iz njihove prepiske može se videti da joj je on rekao da ga je „u zadnjem delu teksta spomenula“ a nije ga obavestila o tome. Nakon toga joj je poručio „da pita kolegu iz Kurira kako je prošao i s kim je pričao“. On je napisao i da joj obećava da će „sa dva poziva zatvoriti zgradu u kojoj radi“, te da će je zvati „direktor iz beogradskog Blica“. Pritom se pozvao na „nekog iz Ministarstva s kim se druži“ i opet je „opomenuo“ da „pazi šta radi“ i da će joj „uništiti život“ tako što će „izgubiti posao nastavi li tako“.

2. 11. 2016. Koalicija novinarskih i medijskih udruženja (UNS, NUNS, NDNV, ANEM i Lokal pres) tražila je od policije i tužilaštva Zaječara da pokrenu istragu povodom slučaja napada na novinara Dušana Vojvodića i da utvrde ima li ovaj incident veze sa novinarskim poslom koji obavlja. Prema rečima novinara Dušana Vojvodića, dok je vozio svoj auto iz Zaječara ka Beogradu, osetio je problem u upravljanju i čuo neke neobične zvuke. Kada je po drugi put zaustavio auto video je da su odšrafljeni brezoni na desnom zadnjem točku. Postoje sumnje da je to povezano sa time što Vojvodić u poslednje vreme radi na dva projekta koja se bave nenamenskim trošenjem novca iz budžeta grada Zaječara. Policija je obavestena o ovom slučaju.

8. 11. 2016. Preko Fejsbuk-stranice Cenzolovka nepoznata osoba je pretila glavnom i odgovornom uredniku lista *Danas* Dragoljubu Petroviću.

Pripadnici MUP-a, u koordinaciji sa Tužilaštvom za visokotehnoški kriminal, identifikovali su osobu koja je uputila pretnje. MUP je najavio da će podneti krivičnu prijavu Višem javnom tužilaštvu u Beogradu.

17. 11. 2016. NUNS je javno osudio pretnje i uvrede koje su upućene novinarki Sajmi Redžepfendić putem društvenih mreža i pozvao Tužilaštvo i policiju Novog Pazara da najhitnije identifikuju autore pretećih poruka i protiv njih pokrenu postupak u skladu sa Krivičnim zakonikom. Novopazarsko udruženje „Zajedno“ obavestilo je NUNS da je novinarka *Radio-televizije Novi Pazar* Sajma Redžepfendić poslednjih dana meta „osuda uz pretnje smrću njoj, njenoj porodici, njenom detetu (bebi od 10 meseci)“. Uvrede i preteće poruke su usledile nakon što je Redžepfendić na svom Fejsbuk-profilu objavila „isповest žena, samohranih majki, koje su doživele neprijatnost i verbalni nasrtaj sa uposlenicima u Islamskoj zajednici u Srbiji“. Kada je status sa Fejsbuk profila novinarkе preneo portal *Glas Pazara*, usledile su osude i pretnje novinarki koje nisu prestale ni posle brisanja objave sa stranice portala *Glas Pazara*.

Policijскоj Policijскоj upravi u Novom Pazaru slučaj je prijavljen 20. novembra, a protiv lica koja su pretila novinarki Sajmi Redžepfendić podneta je krivična prijava. Prema dobijenim podacima, Tužilaštvo za visokotehnoški kriminal je formiralo predmet povodom ovog slučaja i otpočelo postupak.

II Politički, ekonomski i ostali pritisci na novinare i druge medijske profesionalce

Pritisci na novinare i druge medijske aktere, kako po obimu tako i po jačini, povećavaju se iz godine u godinu². Učestalost pritisaka je, između ostalog, jedan od ključnih uzroka autocenzure u medijima koja predstavlja jedan od najvećih problema sa kojima se danas susreće novinarstvo u Srbiji. Kao glavni razlozi za samocenzuru navode se strah od gubitka posla ili strah od pogoršanja odnosa s redakcijom zbog mogućih sankcija prema mediju u kojem novinar radi.

U 2016. godini su porasli ekonomski pritisci na novinare, koji su posebno vidljivi na lokalnom nivou. Naročito treba navesti slučaj novinara niških *Narodnih Jovice* Vasića, koji je štrajkovao glađu u centru Niša. On je objasnio da se na taj očajnički potez odlučio kako zbog teških uslova rada kojima je godinama bio izložen, tako i zbog nereagovanja nadležnih državnih institucija. Svedoci smo da je sve veći broj medija u kojima se po više meseci kasni u isplatama ionako niskih plata. To je bio ključni razlog višemesečnih protesta i štrajka upozorenja zaposlenih u *Radio-televiziji Kragujevac*. NUNS je javno podržao njihove zahteve smatrajući ih potpuno opravdanim.

Pritisci koji se vrše dolaze sa različitih strana, ali u prvom redu od vlasnika medija ili njihovih menadžera koji novinarima (in)direktno prete otkazima. Poseban vid pritiska je promena radne pozicije putem degradirajućih rešenja o raspoređivanju na druga, neadekvatna radna mesta, sa očiglednim ciljem da novinari sami daju otkaze. Novinari su sve češće i žrtve mobinga na radnom mestu. Takvi pritisci u redakcijama uzrokuju radnu i profesionalnu nesigurnost novinara i autocenzuru.

U protekloj godini pojačani su pritisci i na redakcije i novinare u javnim medijskim servisima. Ti pritisci dolaze iznutra od upravnih i programskih odbora javnih srevisa, ali i sa strane, iz krugova vlasti.

U medijskoj zajednici i delu javnosti kao najači politički pritisak vladajuće elite doživljena je izložba „Necenzurisane laži“ koju je organizovala Pres služba Srpske napredne strank. Cilj organizatora je bio „da pokaže da u Srbiji nema cenzure i da predstave sve tekstove u kojima se Vučić i ostali funkcioneri SNS pominju u negativnom kon-

² Na osnovu rezultata istraživanja „Indikatori za nivo slobode medija i bezbednosti novinara“ koje je NUNS sproveo 2016. godine, <http://safejournalists.net/wp-content/uploads/2016/12/Izve%C5%A1taj-ZB-Indikatori-Slobode-Medija-2016-SRB.pdf>

tekstu". Izložba sa 2.500 naslovnih stranovina, izveštaja, vesti, komentara u medijima i karikatura promovisana je u Beogradu a zatim postavljena i u Kruševcu.

Na izložbi su prikazani kritički i negativni medijski sadržaji objavljeni u prethodne dve godine o aktuelnoj vlasti. NUNS i NDNV javno ocenili da izložba predstavlja vrhunac cinizma Srpske napredne stranke, odnosno vlasti, ali i dodatni pritisak na ionako krhku slobodu izražavanja u zemlji. Pored toga, izložba je i dokaz da vladajuća partija ne razume da je osnovna uloga medija da bude kontrolor vlasti i zaštitnik javnog interesa, a ne sredstvo za propagandu i reklamiranje političara.

Takođe, protekle godine su pojačani pritisci na neprofitne medije, pre svega javnim omalovažavanjem i vređanjem novinara, u čemu, neretko, učestvuju i najviši funkcioneri izvršne vlasti, ali i mediji koji ne skrivaju bliskost s vlastima. Kritički nastrojeni neprofitni mediji stavljaju se na stub srama zbog potpuno legalno dobijenih donacija za podsticanje medijskog profesionalizma i istraživačkog novinarstva, prave se spiskovi novinara i urednika „izdajnika“ i „stranih plaćenika“. Ukratko, proizvodi se jeziva atmosfera linča.

U takvoj atmosferi, u Srbiji je i tokom 2016. godine nastavljen obračun sa kritičkim medijskim sadržajima, pre svega u elektronskim medijima. Takav je slučaj sa emisijom „Radar“ emitovanom u programu Javnog servisa RTV Vojvodina, u kojoj su se mogla čuti različita politička mišljenja i kritički stavovi.

U 2016. godini NUNS je evidentirao ukupno 33 slučaja konkretnih pritisaka na novinare i medije, a u ovom izveštaju navodimo najupečatljivije.

24. 3. 2016. NUNS je javno ocenio da podizanje krivične prijave protiv urednika *Radija Boom 93* Uroša Uroševića i njegovo saslušanje u policiji predstavljaju klasičan primer pritiska na medije. Krivičnu prijavu je u ime lokalnog JP „Vodovod i kanalizacija“ podneo direktor preduzeća i funkcioner Socijalističke partije Srbije u Požarevcu Saša Valjarević. Njemu su zasmetale informacije da voda za piće u Požarevcu nije ispunjavala higijenske norme i pre nego što je zvanično zabranjena njena distribucija, sredinom oktobra 2015. godine. *Radio Boom 93* je 7. oktobra 2015, pozivajući se na saopštenje Zavoda za javno zdravlje, objavio vest da su nitrati u gradskom vodovodu Požarevca premašili vrednosti dozvoljene pravilnicima o higijenskoj ispravnosti, kao i da postoji mogućnost da se narednih dana voda zvanično proglasi neispravnom. Pomenuto uzorkovanje vode bilo je prvo u tri uzastopna uzorkovanja koja su potvrdila higijensku neispravnost vode za piće, nakon čega je republički sanitarni inspektor požarevačkom „Vodovodu“ zabranio distribuciju vode za piće i pripremanje hrane. Valjarević je 27. oktobra preko telefona pretio uredniku Urošu Uroševiću da će podneti krivičnu prijavu zbog konstatacije da voda nije ispravna gotovo mesec dana, iako su to potvrđivala merenja relevantne laboratorije.

Pravni zastupnik *Radija Boom 93*, Goran S. Petrović, kaže da je JKP „Vodovod i kanalizacija“ podnelo krivičnu prijavu protiv Uroševića zbog krivičnog dela iz člana 343. Krivičnog zakonika za izazivanje panike i narušavanje javnog reda i mira.

13. 4. 2016. Urednica dopisništva *Radio-televizije Vojvodine* u Beogradu Svetlana Božić Krainčanić kažnjena je smanjenjem plate za 20 odsto zbog pitanja postavljenog predsedniku Vlade Aleksandru Vučiću na konferenciji za novinare 1. aprila ove godine. Novinarica RTV je na konferenciji za novinare, pored svog pitanja, premijeru postavila i pitanje nevladine organizacije „Inicijativa mladih za ljudska prava“ koja je neposredno pre konferencije protestovala ispred zgrade Vlade Srbije. Ta NVO je tražila od premijera da odgovori na pitanja – šta misli o političkom projektu „velika Srbija“ i da li se Vučić odriče politike koju je vodio devedesetih godina.

NUNS i NDNV su zajednički javno reagovali ukazujući na to da novinarka Božić Krainčanić, postavljajući pitanja premijeru Vučiću, nije prekršila nijednu pravnu, etičku ili profesionalnu normu. Dva novinarska udruženja su pozvala rukovodstvo RTV Vojvodine da Svetlani Božić Krainčanić omogući da nastavi svoj posao bez ikakvih pritisaka ili posledica, uključujući povlačenje rešenja o kažnjavanju.

5. 6. 2016. Novi upravni odbor Javnog servisa RTV smenio je Slobodana Arežinu sa mesta programskog direktora sa obrazloženjem da je utvrđen „pad gledanosti televizijskog programa“. NUNS i NDNV su javno reagovali na ovakvu odluku i obrazloženje, podsetivši da u ocenjivanju rada javnog servisa gledanost ne sme da bude jedini, čak ni dominantan kriterijum. Za razliku od komercijalnih televizija, kvalitet javnog servisa se ocenjuje po nivou profesionalizma i ostvarivanju javnog interesa u informisanju građana. Prema Zakonu o javnim medijskim servisima (čl. 23 st. 1. tač. 9) predlaganje Upravnom odboru imenovanja i razrešenja direktora programa je u isključivoj nadležnosti generalnog direktora Javnog servisa. Takođe, prema Statutu RTV (čl. 36), na koji se Upravni odbor pozvao u zaglavlju svoje odluke o smeni Arežine, precizirano je da Upravni odbor razrešava direktora programa pre isteka vremena na koje je imenovan, na predlog generalnog direktora. Podaci kojima raspolaže NUNS govore da ovaj uslov nije ispunjen, odnosno da generalni direktor nije predložio razrešenje Arežine. Uostalom, ni u samoj odluci o razrešenju ne spominje se predlog generalnog direktora. Statutom RTV-a propisano je da i odluku o razrešenju direktora programa Upravni odbor donosi dvotrećinskom većinom glasova ukupnog broja članova, a u samoj odluci se ne vidi da li je doneta na takav način. Odluka nema ni pouku o pravnom leku. Zbog svega toga, NUNS i NDNV su izrazili ozbiljnu sumnju u stručnost i političku nepristrasnost članova novog upravnog odbora, izabranih u periodu dok je državni organ koji ih je imenovao (Regulatorno telo za elektronske medije) radio u okrnjenom sastavu, bez predstavnika AP Vojvodine i NVO sektora.

Slobodan Arežina je zbog nezakonitog razrešenja podneo tužbu protiv RTV. Sudski postupak je u toku.

6. 6. 2016. NUNS je pozvao nadležne organe, pre svega tužilaštvo, da preduzmu zakonom predviđene mere i zaštite Stevana Dojčinovića, jer smatra da je veoma opasna izjava Milorada Vučelića i da je ovakvim izjavama direktno ugrožena njegova fizička bezbednost. Nekadašnji direktor RTS Milorad Vučelić, u izjavi tabloidu *Informer*, proglasio je urednika portala *KRIK* Stevana Dojčinovića za „stranog okupatorskog plaćenika“ čiji je „zadatak da izazove rat na Balkanu“. Mreža za istraživanje organizovanog kriminala i korupcije *KRIK* je, inače, jedna od stalnih meta provladinih medija kao što su *Informer* i *TV Pink*.

13. 6. 2016. NUNS je javno ocenio da je napad ministra unutrašnjih poslova Nebojše Stefanovića na redakciju *TV N1* neprimeren javnoj komunikaciji i apelovao na vlasti da – zarad smirivanja tenzija u društvu – hitno prekinu sa takvom praksom i omoguće normalno funkcionisanje svih medija bez obzira na to kome se i zbog čega njihovo izveštavanje ne dopada. Ministar Stefanović oglasio se putem društvene mreže *Twitter*, povodom teksta koji je objavila *N1* pod naslovom „Kakvi su efekti balkanskog građanskog proleća“. Stefanović je na *Twitteru* komentarisao navodne namere ove televizije. „Vidim da američki *N1* priziva na balkansko proleće u Srbiji. Malo im je bilo arapsko“, napisao je Stefanović. U sledećem *Twitteru*, ministar policije navodi da se iz konstatacija koje je iznela *N1* može postaviti logično pitanje: „Ili bi to oni da Vučić izvrši kao Gadafi?“

15. 7. 2016. Rukovodstvo *Mađar so-a* je krenulo u uklanjanje politički nepodobnih novinara i urednika iz redakcije tog dnevnog lista na mađarskom jeziku. Navodeći racionalizaciju poslovanja kao razlog, rukovodstvo *Mađar so-a* je odlučilo da smanji broj zaposlenih u svojim redakcijama u Subotici i Senti, a da istovremeno poveća novosadsku redakciju, pa je na adrese osmoro zaposlenih stigao poziv za izjašnjavaње o tome da li prihvataju da svakodnevno putuju na relaciji Subotica–Novi Sad ili Senta–Novi Sad. Poziv je upućen na adrese petoro zaposlenih iz Subotice i troje iz Sente, a u pitanju su novinari i urednici koji su u više navrata javno protestovali zbog političkih pritisaka na uređivačku politiku lista koje sprovode Savez vojvodanskih Mađara i Nacionalni savet mađarske nacionalne zajednice. *NDNV* je javno reagovao i ocenio da taj postupak predstavlja ugrožavanje profesionalnih sloboda i prava novinara.

29. 7. 2016. Novinarima *Radio-televizije Novi Pazar* uskraćeno je da informišu o poseti predsedavajućeg Predsedništva Bosne i Hercegovine Bakira Izetbegovića, koji je tokom boravka u Novom Pazaru prisustvovao sednici Bošnjačkog nacionalnog saveta i obeležavanju 26 godina od osnivanja Stranke demokratske akcije (SDA) Sandžaka. Iako su uredno poslali zahtev za akreditaciju, novinarima *RTV Novi Pazar* saopšteno

je da nisu dobili akreditaciju jer je „isključivo informativna služba SDA odlučivala o tome ko će biti akreditovan za praćenje događaja“. Ni u Bošnjačkom nacionalnom savetu, kojim predsedava Sulejman Ugljanin, ekipi *RTV Novi Pazar* nije dozvoljeno da prati sastanak sa predsedavajućim Predsedništva Bosne i Hercegovine Bakrom Izetbegovićem.

30. 7. 2016. NUNS je izrazio javnu podršku novinarima i drugim medijskim radnicima lista *Sport* i pozvao nadležne institucije da hitno reaguju zbog brutalnog obespravljivanja zaposlenih u tom dnevniku. Novinari *Sporta* stupili su u štrajk nakon što je dvoje njihovih kolega dobilo otkaze. U znak solidarnosti sa otpuštenim kolegama zaposleni su se zatvorili u prostorije redakcije. Samo dan kasnije, vlasnik lista Saša Mirković izjavio je da je „nekoliko zaposlenih u redakciji *Sporta*“ odbilo da izvršava svoju radnu obavezu i upozorio da je to teška povreda radne discipline. Dodao je da su oni udaljeni sa svojih radnih mesta i da će otkaze ugovora o radu dobiti njih osmoro. Sindikat zaposlenih u *Sportu* saopštio je 4. 8. da su novinarima *Sporta* koji štrajkuju uručena upozorenja pred otkaz, te da su oni odbili da ih prime jer su „nepismena“.

17. 8. 2016. Pomovisana je izložba Srpske napredne stranke o medijskim sadržajima u Srbiji od 2014. do 2016. godine, pod nazivom „Necenzurisane laži“, na kojoj je izloženo oko 2.500 naslovnih strana, izveštaja, vesti, komentara u medijima. Na izložbi su prikazani kritički i negativni medijski sadržaji objavljeni u prethodne dve godine o aktuelnoj vlasti, a na osnovu kojih, kako su naveli organizatori izložbe, građani mogu da procene da li ima cenzure u Srbiji. U zajedničkom saopštenju, NUNS i NDNV su ocenili da izložba „Necenzurisane laži“ predstavlja vrhunac cinizma Srpske napredne stranke, odnosno predstavnika vlasti, ali i da predstavlja dodatni pritisak na ionako krhku slobodu izražavanja u zemlji. Pored toga što predstavlja pritisak na slobodu izražavanja, izložba je i dokaz da vladajuća partija ne razume da je osnovna uloga medija da bude kontrolor vlasti i zaštitnik javnog interesa, a ne sredstvo za propagandu i reklamiranje političara.

22. 8. 2016. NUNS je javno ocenio kao krajnje neprimeren način na koji je predsednik Vlade Srbije Aleksandar Vučić govorio o novinarima *Radio-televizije Srbije* na preskonferenciji i pozvao premijera da i u javnoj komunikaciji pokaže viši stepen odgovornosti za kulturu govora. Premijer Vučić je tokom konferencije za novinare u Vladi Srbije kritikovao rad javnog sektora, navodeći da bi građani trebalo da znaju koliko je novca Javni medijski servis potrošio na slanje velike ekipe koja je pratila Olimpijske igre. On je rekao da „o nekima na Javnom servisu me je sramota i da govorim. Svi građani ih plaćaju da bi oni širili mržnju prema pojedincima ili Vladi samo zato što ne mislimo kao oni. Ja na *RTS* ne idem već 4 do 5 meseci i neću ni da idem. Vodite politiku kakvu hoćete, osim što nam uzimate stalno sve više para“.

8. 9. 2016. Pritisak na novinare Balkanske istraživačke mreže (BIRN) izvršio je ministar unutrašnjih poslova Nebojša Stefanović, gostujući u Jutarnjem programu na RTS-u povodom prisustva komesara za proširenje EU Johanesa Hana sednici Vlade Srbije. Ministar Stefanović je tada izjavio: „Ja bih voleo da čujem odgovore vezano za to da Evropa finansira medijske kuće i institucije koje plasiraju laži o Srbiji, poput one o Zapadnoj Tamnavi koju je plasirao BIRN, pa je kasnije demantovala Svetska banka.“

10. 9. 2016. Pritiske na novinara BIRN-a Slobodana Georgijeva na više načina izvršio je provladin tabloid *Informer*. Prvo, komentarom lista: „Slobodan Georgijev, urednik Balkanske istraživačke mreže, koga milionskim donacijama pomažu zapadne ambasade i Evropska unija, proglasio je Srbiju, verovali ili ne, za fašističku tvorevinu!?!“ U istom tekstu, funkcioner SNS-a Zoran Babić je komentarisao za *Informer*: „Ovo je vrhunac beščašća i mržnje! Pozivam nadležne pravosudne i medicinske organe da reaguju.“ Istog dana glavni urednik *Informera* Dragan J. Vučićević, u Jutarnjem programu televizije *Pink*, izjavio je da Evropska unija finansira ogromnim parama novinara BIRN-a Slobodana Georgijeva kako bi „on pisao to što piše... Ali je danas gotovo nezabeleženo u štampanim medijima i postoji samo u Informeru. Dakle jedino mi pišemo o tome da je Slobodan Georgijev miljenik Evropske unije, glavni urednik BIRN-a ili šta već, napisao da je Srbija fašistička tvorevina.“

14. 10. 2016. Ministar unutrašnjih poslova Nebojša Stefanović podneo je tužbu protiv sociološkinje Vesne Pešić i glavnih urednica portala *Peščanik* – Svetlane Lukić i Svetlane Vuković, kojom traži 200.000 dinara na ime povrede časti i ugleda. Stefanović je tužbu podneo zbog kolumne Vesne Pešić objavljene 14. maja u *Peščaniku* pod naslovom „Dosoljavanje“. Tužba je podneta zbog komentara Vesne Pešić u kojem ona piše da je „jedino glupost ministra policije Nebojše Stefanovića nenadmašna i nepredvidiva“ i da „do sada nismo otkrili zašto je baš njemu dodeljena uloga da ispadne najgluplji“.

Praksa Evropskog suda za ljudska prava, kroz slučaj „Thorgeirson protiv Islanda“ i u nekim drugim sličnim slučajevima, pokazuje kako u demokratskim društvima treba tretirati slobodu izražavanja. Povodom slučaja iz 1983. godine, u kojem je Thorgeirson, književnik i građanin Islanda, bio optužen i konačno osuđen da plati novčanu kaznu zbog pisanja o policiji, Evropski sud je presudio da je država tom osudom povredila ljudsko pravo Thorgeirsona iz čl. 10. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. Obrazloženje iz presude: „Sud podseća da sloboda izražavanja predstavlja jedan od temelja demokratskog društva; na osnovu 2. člana 10 (čl. 10–2) sloboda izražavanja obuhvata ne samo ‘informacije’ ili ‘ideje’ koje se prihvataju sa odobravanjem ili koje se ne smatraju uvredljivim, ili koje su neutralne, već isto tako i one koje povređuju, šokiraju ili uznemiravaju. Sloboda izražavanja, onako kako je ure-

đena u članu 10., jeste predmet brojnih ograničenja, ali ona se moraju usko tumačiti, a neophodnost svakog ograničenja mora biti uverljivo utvrđena... Iako štampa ne sme prekoračivati ograničenja, postavljena između ostalog i radi zaštite ugleda drugih, njena uloga je da prenosi informacije i ideje od javnog interesa. I ne samo da štampa ima zadatak prenošenja informacija i ideja: javnost, takođe, ima pravo da ih prima. Kada bi bilo drukčije, štampa ne bi bila sposobna da odigra svoju vitalnu ulogu javnog čuvara " (v. § 63. presude). Takav stav Evropskog suda potvrđen je kasnije i drugim presudama.

19. 10. 2016. Muškarac koji se predstavio kao sin direktorke OŠ „Jevrem Obrenović“ i službenik Carinske uprave u Šapcu, tražio je pojašnjenja za tekst o događanjima u OŠ „Jevrem Obrenović“, koji je objavljen u *Podrinskim* 13. oktobra, od autora tog teksta, novinara Dragana Erakovića. Nakon ukazane činjenice da je radnica te škole dobila sudski spor posle pet godina i da je nekoliko članova istog kolektiva zatražilo pomoć na neuropshijatriji Šabačke bolnice, i poruke da satisfakciju za nezadovoljstvo novinskim tekstom može da potraži na sudu, dotični je Erakoviću rekao: „Ni mi nismo tikva bez korena, ne treba nam sud...“

28. 10. 2016. NUNS i NDNV su javno reagovali i pozvali tužilaštvo i MUP da hitno istraže i utvrde identitete lica koja su pratila i snimala novinarku Centra za istraživačko novinarstvo (CINS). Novinarska udruženja su takođe pozvala i najviše državne funkcionere da jasno i glasno osude napade i pritiske na medije i medijske radnike, i založe se za efikasniju zaštitu medijskih sloboda i novinarske profesije. Prethodnih nekoliko dana nepoznate osobe su u više navrata pratile i fotografisale novinarku CINS-a na ulazu u zgradu redakcije i na drugim javnim mestima.

Prvo osnovno javno tužilaštvo u Beogradu, reagujući na krivičnu prijavu Centra za istraživačko novinarstvo protiv NN lica, pokrenulo je predistražni postupak i naložilo policiji da ceo slučaj ispita.

2. 11. 2016. NUNS je javno protestovao zbog izjave ministra za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja Aleksandra Vulina, koji je u emisiji „Upitnik“ na RTS-u rekao: „U zemlji u kojoj je ubijen premijer, istog sekunda kada dobijete vest da je pokušana atentat na nekog drugog premijera, možete po imenu i prezimenu da pogodite da će neki Georgijev, Mašić ili neki drugi reći da je to smešno, da je laž.“ NUNS je ocenio da se takvom izjavom ministra kriminalizuju novinari Slobodan Georgijev i Dušan Mašić, čime se nastavlja sa stvaranjem veoma opasne atmosfere u društvu koja može imati nesagledive posledice po bezbednost novinara i drugih medijskih profesionalaca.

III Pritisci na novinare putem sudskih postupaka

Sudska praksa u Srbiji je neujednačena, kako u građanskim postupcima protiv medijskih profesionalaca, tako i u sferi krivičnih postupaka. Pre svega, neujednačeno je sudsko i tužilačko tumačenje pretnji sigurnosti i bezbednosti novinara i medija.

Primera radi, sud u Nišu je ocenio da javno objavljena poruka „treba vas zapaliti“, upućena redakciji informativnog portala *Južne vesti*, ne predstavlja krivično delo pretnje, već slobodu govora. Takođe, nezadovoljstvo medijske zajednice izazvao je stav tužilaštva u Lekovcu da javno saopštena poruka „dao bih ti ja metak u čelo“ upućena novinaru, ne predstavlja krivično delo.

U autorskom tekstu za NUNS novinarka Tatjana Tagirov ukazuje da „stav Vrhovnog kasacionog suda da novinari nisu ugroženi jasnim i konkretnim pretnjama, a političari jesu i stupidnim komentarima na internetu, govori samo to da sudije uglavnom stava nemaju, da je politika prevladala, da nema jasnih pravnih stavova, niti ujednačene sudske prakse“³.!

Prema podacima koje je NUNS dobio od Višeg suda u Beogradu o broju parničnih predmeta u vezi sa objavljenim informacijama u medijima na dan 1. 1. 2016. godine je ukupno bilo zavedeno 744 predmeta, dok je u periodu od 1. 1. 2016. do 15. 11. 2016. ukupno u radu bilo 1.184 predmeta. U tom periodu rešen je 431 predmet, a na dan 15. 11. 2016. nerešena su bila 753 predmeta.

Navodimo nekoliko primera koji prikazuju praksu naših sudova u postupcima u vezi sa informacijama objavljenim u medijima. Takođe, predstavljamo nedavnu odluku Ustavnog suda koja je značajna zbog toga što se poziva na odluke Evropskog suda za ljudska prava.

Rističević protiv B92 - U izveštaju NUNS-a za 2015. godinu, slučaj „Marijan Rističević protiv RDP B92“ objavljen je u kontekstu ohrabrujuće prakse suda, jer je Viši sud u Beogradu odbacio tužbeni zahtev Rističevića kao neosnovan. Ispitujući osnovanost tužbenog zahteva Viši sud je zauzeo stav da se tužbom osporeni medijski sadržaj sastoji od činjenica koje iznose autor priloga, druga pravna i fizička lica, ali i tužilac lično. Pre svega, ceneći da li je novinar – autor priloga, postupao u skladu sa dužnom novi-

³ Tatjana Tagirov, „Rat protiv novinarstva: ko će jutro dočekati“?. 21.12.2016. <http://www.nuns.rs/info/news/29747/rat-protiv-novinarstva-ko-ce-jutro-docekati.html>

narskom pažnjom, Sud je utvrdio da su sve izjave verno prenete, tj. da su prenete onako kako su glasile. Dalje, Sud je prilog koji je emitovan u Vestima *TV B92* posmatrao u kontekstu da je tužilac javna ličnost, što je tretirao kao opštepoznatu činjenicu.

Marijan Rističević je podneo tužbu protiv *RDP B92* zbog priloga objavljenog na *TV B92* u emisiji *Vesti*. Tužilac je naveo da su objavljivanjem informacija povređena njegova prava – čast i ugled, i potraživao naknadu nematerijalne štete. Tema priloga su bile informacije da je firma „Rističević Company“, u vlasništvu tužiočeve supruge, prijavila Direkciji za robne rezerve da ima da joj proda određenu količinu kukuruza i u tu svrhu priložila sertifikat Preduzeća za tehnička ispitivanja i analize *SGS Beograd d.o.o Beograd*. U istom prilogu preneti je izjava Marinka Ukropine, direktora Preduzeća za tehnička ispitivanja i analize, da nikada nisu saradivali sa firmom „Rističević Company“ i da su izveštaji i sertifikati o količini i kvalitetu kao i izveštaj o uslovnosti predati Direkciji – falsifikati. Takođe, navedeno je da su oni podneli krivičnu prijavu protiv tužiočeve supruge – vlasnice firme, a zbog sumnje na izvršenje krivičnog dela prevare u sticaju sa krivičnim delom falsifikovanja isprava. Autor priloga je zatim preneo i tužiočevu izjavu na tu temu, a pored toga, tačnost navedenih informacija proverio je i u Direkciji za robne rezerve. Tamo je dobio informaciju da je Direkcija tražila proveru sertifikata i da se neće oglašavati sve dok se ne utvrdi šta je istina, te da je firmi „Rističević Company“ isplaćen novac za obećani kukuruz, što je sve navedeno u prilogu.

Međutim, postupajući po žalbi Marijana Rističevića, Apelacioni sud u Beogradu ukinuo je prvostepenu presudu svojim rešenjem od dana 26. 3. 2016. Apelacioni sud je ukazao Višem sudu u Beogradu da u ponovnom postupku posebno ima u vidu činjenicu da sporni prilog počinje fotografijom tužioca, navodima da je tužilac poznat po tome što je na sednicu parlamenta dolazio na traktoru, a da sada porodičnoj firmi tužioca prete ozbiljne optužbe, kao i da *TV prilog* govori o radu firme supruge tužioca, a ne firme koja je porodično vlasništvo tužioca.

Ponovljeni postupak pred prvostepenim sudom je u toku.

Milanović protiv B92, Matića i Radišića - Ovo je još jedan slučaj koji smo u prošlogodišnjem izveštaju svrstali u primere dobre prakse naših sudova, a odnosi se na prvostepenu presudu Višeg suda u Beogradu kojom je odbijen tužbeni zahtev Dragoljuba Milanovića protiv *RDP B92*, Verana Matića, urednika informativnog programa *B92*, i Nikole Radišića, autora priloga čijim su objavljivanjem na *TV B92* tuženi, prema tvrdnji tužioca, povredili njegovu čast i ugled.

Međutim, Apelacioni sud u Beogradu je preinačio prvostepenu presudu.

Konkretno, radi se o sledećim navodima: „Nekadašnji generalni direktor *RTS-a*, Dragoljub Milanović, pojavio se u javnosti prvi put posle izlaska iz zatvora. On je iza rešetaka proveo deset godina jer je proglašen odgovornim za smrt 16 radnika *RTS-a*. Sada mu

se sudi za nelegalnu dodelu državnih stanova... Da li je zaboravio ove scene (u prilogu se prikazuju ruševine zgrade RTS-a), nakon 10 godina zatvora u kome je bio, jer je u bombardovanju RTS-a žrtvovao 16 svojih radnika? Na to pitanje nema odgovora, jer je nekadašnji direktor RTS-a Dragoljub Milanović odbio da odgovara na pitanje B92. Dragoljub Milanović se u javnosti pojavio prvi put otkako je odslužio desetogodišnju kaznu zatvora zbog smrti radnika RTS-a.“

U obrazloženju odluke o odbijanju tužbenog zahteva u celosti kao neosnovanog, Viši sud je naveo da autor priloga, izjavom da je tužilac „proglašen odgovornim za smrt 16 radnika RTS-a“, nije izneo neistinite informacije. Navedenu izjavu je posmatrao u kontekstu da tužilac nije postupio u skladu sa Naredbom Savezne vlade o premeštanju ljudstva i tehnike na rezervne položaje, a da je posledica takvog nepostupanja smrt 16 radnika RTS-a, što je i utvrđeno pravosnažnom presudom Okružnog suda u Beogradu kojom je tužilac proglašen krivim za izvršenje teškog krivičnog dela protiv opšte sigurnosti. U pogledu termina „žrtvovati“ sud je zauzeo stav da se radi o vrednosnom sudu zasnovanom na istinitom činjeničnom osnovu, da je ovaj izraz upotrebljen da se izveštavanje u konkretnom slučaju učini razumljivijim običnom gledaocu, da je tužilac javna ličnost i da je odbio da da izjavu tuženom.

Međutim, beogradski Apelacioni sud je preinačio presudu Višeg suda i obavezao tužene da tužiocu isplate iznos od 150.000,00 dinara na ime naknade štete zbog povrede prava ličnosti, a Verana Matića je, kao urednika informativnog programa, obavezao da objavi ovu presudu u Vestima TV B92. Apelacioni sud je zauzeo stanovište da je tužilac pravosnažno osuđen za krivično delo teško delo protiv opšte sigurnosti i da nije postojao umišljaj u odnosu na smrt 16 radnika RTS-a. Imajući to u vidu, izjava da je tužilac „žrtvovao šesnaest svojih radnika“ je, prema stavu Apelacionog suda, zasnovana na netačnoj činjenici jer tužilac niti je žrtvovao ljude, niti je osuđen za „žrtvovanje“. Pored toga, Apelacioni sud je zauzeo stav da tužilac u vreme objavljivanja spornih informacija nije bio nosilac bilo kakve državne i političke funkcije, niti javna ličnost u vreme objavljivanja informacije, iz kog razloga mu ne može biti ograničeno pravo na privatnost.

Protiv konačne presude Apelacionog suda tuženi su izjavili reviziju Vrhovnom kasacionom sudu.

Dalibor i Olivera Kekić i Mirko Bordoški protiv Bečejskog udruženja mladih i Aleksandra Đekića - Kao dobar primer sudske prakse navodimo slučaj tužilaca Dalibora i Olivera Kekić i Mirka Bordoškog protiv Bečejskog udruženja mladih i urednika portala *Moj Bečej* Aleksandra Đekića.

U ovoj godini pravosnažno je okončan postupak koji su tužioci Dalibor Kekić (u vreme objavljivanja spornih tekstova obavljao funkciju člana Veća Opštine Bečej i bio menadžer Liberalno demokratske partije u opštini Bečej), Olivera Kekić (supruga Dalibora

Kekića) i Mirko Borđoški (brat Dalibora Kekića) vodili protiv Bečejskog udruženja mladih i Aleksandra Đekića, urednika portala *Moj Bečej*. Tužioci su u maju 2014. podneli tri tužbe, a na predlog tuženih postupci su objedinjeni u jedan. Ukupna visina naknade štete koju su tužioci potraživali iznosila je 1.200.000,00 rsd.

Tužioci su tvrdili da je na portalu *Moj Bečej*, u okviru tekstova „Demanti Mitrovića: Nisam učinio nikakve protivzakonitosti, niti zloupotrebe“ i „Mitrović demantuje demanti Ivaniševićke“, objavljen niz netačnih informacija na njihovu štetu.

Prvostepeni Viši sud u Beogradu u aprilu 2016. doneo je presudu kojom je odbio tužbene zahteve kao neosnovane, s obrazloženjem da u konkretnom slučaju nisu ispunjeni uslovi za odgovornost tuženih. Sud je tokom postupka utvrdio da se u ovom slučaju ne radi o autorskim tekstovima tuženih, već o demantijima koje su oni verno preneli „vodeći se parolom da se čuju obe strane“ koje su uputile demantije (Slobodan Mitrović, nekadašnji direktor JP „Vodokanal“, koji je bivši dugogodišnji prijatelj tužioca Dalibora Kekića i javni funkcioner iste stranke, i Tamara Ivanišević, u tom trenutku, zamenica predsednika Opštine Bečej). Sud je posebno uzeo u obzir činjenicu da je Dalibor Kekić prilikom objavljivanja spornih demantija obavljao funkciju člana Veća Opštine Bečej i bio menadžer LDP, da se kritika na njegov račun odnosila na posao kojim se on u tom trenutku bavio, te da je morao pokazati veći stepen tolerancije u odnosu na javno izgovorene reči. Takođe, Viši sud je zauzeo stav da su tuženi, pre objavljivanja demantija, prikupili dovoljan broj dokaza koji potkrepljuju tačnost i potpunost iznetih informacija, kao i da su informacije o druga dva tužena, koji se zbog poslova koje obavljaju takođe mogu smatrati javnim ličnostima, takvog karaktera da javnost ima opravdani interes da o njima bude informisana.

Tužioci su uložili žalbu protiv presude, a Apelacioni sud u Beogradu je njihovu žalbu odbio kao neosnovanu i potvrdio presudu Višeg suda.

Odluka Ustavnog suda u odbranu slobode novinara

Unapređivanju i ujednačavanju sudske prakse u postupcima u vezi sa medijskim sadržajima mogla bi značajno da doprinese odluka Ustavnog suda od 6. oktobra 2016. kojom je usvojena ustavna žalba novinara Gvozdena Zdravića.

Tom odlukom utvrđeno je da je presudom Apelacionog suda u Kragujevcu Gž. 80-14 od 20. marta 2014. godine, povređena sloboda izražavanja novinara zajemčena članom 46. stav 1. Ustava Republike Srbije. Istom odlukom Ustavni sud je poništio pomenutu presudu i odredio da Apelacioni sud donese novu odluku po žalbi novinara Gvozdena Zdravića protiv prvostepene sudske presude Višeg suda u Kragujevcu. Značaj ove

odluke ogleđa se i u tome što se Ustavni sud u obrazloženju u više navrata poziva na praksu Evropskog suda za ljudska prava.

Viši sud u Kragujevcu je delimično usvojio tužbeni zahtev tužioca Jugoslava Stajkovca, predsednika Opštine Aleksandrovac, i obavezao tužene da mu na ime nematerijalne štete za pretrpljene duševne bolove zbog povrede časti i ugleda, solidarno plate određeni novčani iznos. Stajkovac je tužio urednika mesečnog lista *Rasina pres* i novinara Gvozdena Zdravića zbog novinskih tekstova objavljenih 2011, u kojima je, između ostalog, navedeno koliko je novca iz opštinskog budžeta potrošeno za adaptaciju „Starog mlina“, kao i niz drugih podataka o tome. Viši sud je u presudi utvrdio, između ostalog, da je tuženi novinar u svojim izjavama izneo svoj sud o tužiocu i to na način kojim se vređa tužiočeva čast i narušava njegov ugled u javnosti. Apelacioni sud u Kragujevcu je odbio žalbu tuženih kao neosnovanu i potvrdio prvostepenu presudu Višeg suda.

Ustavni sud je, ocenjujući osnovanost ustavne žalbe u pogledu povrede slobode izražavanja, utvrdio da je pamičnim presudama ograničena sloboda izražavanja novinara podnosioca ustavne žalbe. Sud je, pre svega, izneo stav da sloboda izražavanja propisana ustavom u demokratskom društvu predstavlja pravo da se neometano od bilo koga izražavaju mišljenja, informacije i ideje, bez obzira na sadržinu i njihovo dejstvo, a da pritom sloboda izražavanja može obuhvatiti i određeni stepen preterivanja ili čak provociranja. Ustavni sud ukazuje na to da posebnu zaštitu prava na slobodu izražavanja uživaju novinari i mediji zbog svoje naročito važne društvene uloge. Prema članu 51. stav 1. Ustava, svako ima pravo da istinito, potpuno i blagovremeno bude obaveštavan o pitanjima od javnog značaja i sredstva javnog obaveštavanja su dužna da to pravo poštuju. A shodno članu 4. Zakona o javnom informisanju, u javnim glasilima slobodno se objavljuju ideje, informacije i mišljenja o pojavama, događajima i ličnostima o kojima javnost ima opravdani interes da zna. Pored toga, Ustavni sud je ukazao na to da sloboda izražavanja važi ne samo za „informacije“ i „ideje“ koje su povoljne ili se smatraju neuvredljivim, već i za one koje vređaju, šokiraju ili uznemiravaju i poziva se na presudu Evropskog suda za ljudska prava u predmetu „Castells protiv Španije“, predstavka broj 11798-85 od 23. aprila 1992. godine, stav 2. Ustavni sud navodi i da sloboda izražavanja, pored ostalog, obuhvata pravo na nepristrasne, dobronamerne informacije od javnog interesa čak i kada predmetna publikacija podrazumeva štetne izjave o pojedincima (presuda ESLJP u predmetu „Lepojić protiv Srbije“, predstavka broj 13909-05 od 2. oktobra 2007. godine, stav 74.).

Takođe, u odluci Ustavnog suda navedeno je da iako mediji ne smeju da prekorače određene granice, posebno u vezi sa ugledom i pravima drugih, njihova dužnost je da saopštavaju, na način dosledan njihovim obavezama i odgovornostima, informacije i ideje o svim pitanjima od javnog interesa. Novinarska sloboda, takođe, obuhvata i mo-

gućnost pribegavanja određenom stepenu preterivanja ili čak provokaciji. Ustavni sud ukazuje na to da su granice dopuštene kritike, prema praksi Evropskog suda za ljudska prava, znatno šire u odnosu na političare, nosioce javnih vlasti i druge javne ličnosti, nego u odnosu na druga lica, i poziva se na presudu ESLJP u predmetu „Bodrožić protiv Srbije“, predstavka broj 32550-05 od 2. juna 2009. godine, stav 54. Ali, Ustavni sud navodi i da se prilikom razmatranja granice slobode izražavanja mora uzeti u obzir da li se sporni izrazi tiču nečijeg privatnog života ili nečijeg ponašanja u službenom svojstvu.

Ustavni sud je u konkretnom slučaju, između ostalog, ocenio da se informacije u predmetnim novinarskim člancima isključivo odnose na trošenje budžetskih opštinskih para, te da nema sumnje da se radi o pitanjima od javnog značaja i da je informisanje javnosti o tome u skladu sa ulogom medija kao „čuvara javnog interesa“, da novinar autor tekstova (podnosilac ustavne žalbe) nije imao nameru da omalovažava ličnost, već isključivo da obavestava javnost o informacijama od javnog interesa.

Takođe, Ustavni sud je u odluci ukazao na to da se standard novinarske pažnje treba ceniti na osnovu saznanja i informacija koje su novinaru bile dostupne u vreme pisanja novinskih članaka, a ne na osnovu informacija koje su naknadno nastale, odnosno postale dostupne javnosti (presuda ESLJP u predmetu „Hlynsdottir protiv Islanda“, broj 54145-10 od 2. juna 2015. godine, stav 71.). U konkretnom slučaju, uprava Opštine Aleksandrovac je obavestila novinara da ne poseduju dokument koji sadrži tražene informacije u vezi sa objektom „Stari mlin“, bez obrazloženja i opravdavajućih razloga.

Prilikom odlučivanja, Ustavni sud je imao u vidu i stavove Evropskog suda za ljudska prava po kojim redovni sudovi ne treba previše strogo da ocenjuju profesionalno ponašanje novinara, jer to kasnije može dovesti do odvrćanja od vršenja funkcije informisanja javnosti, odnosno vršenja funkcije „javnog čuvara“ koju mediji obavljaju u demokratskom društvu. Jer, jedna sudska odluka može imati uticaj ne samo na pojedinačni slučaj, već na medije u celosti (Ustavni sud upućuje na presudu ESLJP u predmetu „Yordanova i Toshev protiv Bugarske“, predstavka broj 5126-05 od 2. oktobra 2012. godine, stav 48.)

Na osnovu svega navedenog, Ustavni sud je ocenio da razlozi koje su naveli postupajući Viši i Apelacioni sud u Kragujevcu kako bi opravdali ograničenje slobode izražavanja, nisu bili relevantni i dovoljni, i da takvo ograničenje nije bilo neophodno u demokratskom društvu. Stoga je Ustavni sud utvrdio da je novinaru Gvozdenu Zdraviću povređena sloboda izražavanja zajemčena Ustavom i da su posledice učinjene povrede slobode takve da se mogu otkloniti samo poništajem presude Apelacionog suda.

IV Kršenje Kodeksa novinara

Protekla 2016. bila je „godina etičkog sunovrata u medijima“, kako je to ocenila Tamara Skrozza, članica Komisije za žalbe Saveta za štampu, u autorskom tekstu za NUNS.⁴

Monitoring osam dnevnih listova koji sprovodi Savet za štampu pokazuje da je ove godine, u odnosu na prošlu, drastično povećan broj kršenja Kodeksa novinara Srbije, u čemu prednjače tabloidi Informer, Srpski telegraf, Kurir i Alo. U 2015, od 1. aprila do 31. decembra bilo je 3.357 problematičnih tekstova, dok ih je u 2016, od 1. marta do 30. novembra bilo već 4.881.

Od početka godine do kraja novembra Savet za štampu je dobio 110 žalbi na medijska sadržaje, od kojih su 32 odbačene. Komisija je razmatrala 78 a medijacijom je rešeno 10. Komisija je ocenila da je 50 žalbi opravdano, odnosno da je prekršen Kodeks novinara Srbije. U 10 slučajeva utvrđeno je da nije bilo kršenja profesionalne etike dok za 18 žalbi Komisija nije mogla da donese odluku.

Od 78 razmatranih žalbi, 39 su podneli građani, 16 nevladine organizacije, 9 članovi Komisije, 9 mediji, 3 firme i 2 političke stranke.

Analiza odluka Komisije za žalbe Saveta za štampu u protekloj godini pokazuje da su u printanim i onlajn medijima najčešće kršene odredbe Kodeksa novinara Srbije koje se odnose na istinitost izveštavanja, sledi kršenje obaveza poštovanja privatnosti i zabrane diskriminacije i govora mržnje. Broj žalbi je u stalnom porastu, a i dalje je u 90 odsto slučajeva istim tekstom prekršeno više odredaba Kodeksa novinara.

„Svaki od tih tekstova ostavio je dalekosežne posledice, dodatno spustio ionako nisku letvicu profesionalnih standarda i postavio čvrste temelje da ubuduće bude još gore“, ocenjuje Tamara Skrozza i dodaje da „nije nikakva novost kada kažemo da se u domaćim medijima etika više nego sporadično poštuje“.

Protekle godinu su obeležili događaji koje su dodatno pogoršali ionako sumornu opštu sliku o profesionalnosti medija.

U kontekstu medijske etike, godinu je svakako obeležio način izveštavanja o slučaju ubistva pevačice Jelene Marjanović, još nerasvetljen zločin koji je nepojmljivo medijski atraktivan i čitavih osam meseci kasnije. Tome su u značajnoj meri doprineli tabloidni

⁴ Tamara Skrozza, *Godina etičkog sunovrata u medijima*, <http://nuns.rs/info/news/29691/godina-etickog-sunovrata-u-medijima.html>, 16.12.2016

mediji, objavljujući sulude teorije o pozadini i okolnostima ubistva i tako dodatno dizali tenzije u javnosti. Prednjačili su Srpski telegraf, Informer, Kurir i Alo, u pokušajima da odigraju ulogu istražnih organa i otkriju ubicu - što je, samo po sebi, drastično kršenje odredbi Kodeksa novinara Srbije.

Na sednici održanoj 30. juna, Komisija za žalbe Saveta za štampu donela je odluku da su četiri dnevna lista ozbiljno prekršila profesionalne etičke standarde u ovom slučaju.

U međuvremenu, članovi porodice Marjanović tužili su više medija, tražili visoke novčane odštete i zabranu izveštavanja o njima i njihovoj privatnosti, pa su opet doživeli medijsko šikaniranje.

Dugoročno, možda najznačajniji slučaj odnosi se na izveštavanje o silovanju i ubistvu trogodišnje devojčice iz okoline Zaječara.

Nakon strašnih opisa zločina objavljenih u medijima, Poverenik za informacije od javnog značaja Rodoljub Šabić pokrenuo je nadzor u MUP-u u vezi s curenjem podataka o ovom slučaju i utvrdio da su mediji objavljivali informacije sumnjive kredibilitnosti.)

Tim povodom, Šabić je saopštio da njegov zadatak nije da se „upušta u ocenu da li je to posledica pouzdanja u loš izvor, nasedanja na nečiji spin ili svesno kreiranje neistina motivisano borbom za tiraž“. Stav Tamare Skrozze je da „ako se, ipak, upustimo u ocenjivanje, svaka od ovih varijanti predstavljanja najgrublje moguće kršenje etike i profesionalnih standard“. Jer, reč je tragediji trogodišnjeg deteta, njenog dostojanstva kao žrtve, privatnosti njene porodice, pa i javnog interesa (potrebe građana i građanki da budu informisani, ali da istovremeno ne prolaze kroz film strave i užasa).

Osim ovih, neistina je bilo i u drugim prilikama. Jedna od antologijskih svakako je izveštavanje o padu glumice Nede Arnerić s terase njenog stana. Ova priča privukla je izuzetnu medijsku pažnju, ali je istovremeno bila i školski primer kršenja svih poznatih etičkih standarda: prosečan čitalac, koji bi prelistao sve dnevne listove tog dana, bio bi u potpunoj konfuziji šta se zapravo dogodilo, a pritom bi imao priliku da „arhivira“ mnoštvo neproverenih informacija koje spadaju u domen najveće intime Nede Arnerić i njene porodice.

Grubo narušavanje privatnosti zabeleženo je i u slučaju glumice Danice Maksimović koju su saradnici lista Kurir snimili na privatnoj nudističkoj plaži na kojoj nije dozvoljeno snimanje. Ona je potom pokušala da im otme snimke, što je dovelo do fizičkog obračuna između nje i novinarkе. Kurir je potom, kao svojevrsnu „odmazdu“, na naslovnoj strani objavio fotografije kojima se krši pravo na privatnost Danice Maksimović. Odlučujući o žalbi koju je kasnije uputila glumica, članovi i članice Saveta za štampu bili su

saglasni da je u pitanju kršenje Kodeksa novinara Srbije u tačkama koje se tiču prava na privatnost, korišćenja časnih sredstava i novinarske pažnje.

Dugoročno možda najznačajnija pojava jeste sve češće prikrivanje informacija koje bi mogle da utiču na stav čitalaca. Iako se Kodeks novinara Srbije bavi i tom temom (u poglavlju 5), mediji koji su izveštavali o radu civilnog sektora, političkih neistomišljenika i nezavisnih medija često su svojoj publici uskraćivali deo informacija i tako ih navodili na željene (i uglavnom pogrešne) zaključke.

Dnevni list Politika je krajem prošle godine počeo, a početkom 2016. nastavio s objavljivanjem tekstova o iznosima koje su kroz projekte dobijali mediji i nevladine organizacije, što je izazvalo burne javne debate. S jedne strane, podaci Politike su u većini slučajeva bili tačni ili približno tačni. S druge strane, međutim, omalovažavan je značaj realizovanih projekata, nije objašnjeno za šta su sredstava zapravo trošena, ni koliki je pravi uticaj donatora na ono čime će se primaoci novca baviti. Isto tako, nije objašnjeno ni da ti i takvi mediji i nevladine organizacije plaćaju poreze u Srbiji i nikome ne kradu iz džepa. Nakon što je Komisija za žalbe odlučila da su žalbe više organizacija na ovakvo izveštavanje Politike opravdane, ovaj list uzvratilo je višemesečnim napadima na Komisiju i na članove tog tela pojedinačno.

Za razliku od Politike, o čijoj se etičnosti još i može razgovarati, list Informer je iste podatke o finansiranju civilnog sektora i medija koji o vladi kritički izveštavaju, plasirao tako da nema ni govora o javnom interesu i poštovanju bar elementarnih profesionalnih standarda: tu su svi koji su primili bilo kakav novac za bilo kakve projekte automatski označavani kao izdajnici i rušitelji ustavnog poretka - bez ikakvih objašnjenja. Nema zapravo ni pojedinca, ni organizacije, ni medija koji je izgovorio ili saopštio bilo šta negativno o Aleksandru Vučiću, a da se nije našao ili na naslovnoj strani, ili među udarnim vestima najtiražnijeg srpskog tabloida: fotografije ljudi koji vode te medije i organizacije, aktivista, novinara i glumaca bile su praktično neizostavan detalj na naslovnoj strani, čime je pod znak pitanja dovedena i njihova fizička bezbednost.

Lični progoni najčešće su se završavali privatnim tužbama ili krivičnim prijavama, a tek ćemo 2017. videti kakav je sudski epilog tih priča. U međuvremenu, NUNS je pozvao na bojkot Informera, pa je sve veći broj javnih ličnosti koje odbijaju da daju izjave za taj list, čak i ako su oni sami neposredna tema.

Slučaj lista Informer i političkih bitaka koje vodi u nečije ime donekle je specifičan u odnosu na sve ostale medije. Naime, čini se da se tu više uopšte ne radi o medijskoj etici, već o manje-više dirigovanom i u vrhu države koordinisanom tretmanu neistomišljenika. Za takvu tvrdnju nema konkretnih dokaza, ali je više nego indikativno da nadležno tužilaštvo nikada u skladu sa svojim ovlašćenjima i sprovedo istragu o na-

vodnim saznanjima Informera. Ako novinari tog lista imaju dokaze da je, recimo, desetoro javnih ličnosti u zaveri za rušenje ustavnog poretka, dužnost je državnih organa da to istraže i utvrde da li je to istina ili ne. Pošto se to nije dogodilo, jedino logično objašnjenje jeste da su tekstovi Informera samo jedan od metoda difamacije i diskreditacije pojedinaca i grupa u režiji same države.

Savet za štampu je krajem novembra 2016. utvrdio Smernice za primenu Kodeksa novinara Srbije u onlajn okruženju. Uputstva koja je izradila grupa novinara i pravnika trebalo bi da razjasne nedoumice koje se odnose na primenu standarda dužne novinarske pažnje, odnosa prema izvorima informacija, načina na koji se prenose medijski sadržaji, poštovanja privatnosti, poštovanja autorstva i na druga važna pitanja uređena Kodeksom novinara Srbije.

V Medijska reforma

Godina za nama protekla je u znaku nepotpune i selektivne implementacije medijskog zakonodavstva.

Problematična su dva magistralna pravca medijske reforme ustanovljena Medijskom strategijom (2011 - 2015) Zakonom o javnom informisanju i medijima (2014) – povlačenje države iz medijskog vlasništva i uspostavljanje sistema sufinansiranje javnog interesa u javnom informisanju. Problematicizaciju ovih ključnih reformskih ciljeva, pre svega, nesumnjivo uzrokuju političko-partijski interesi i uticaji.

Nepotpuna implementacija zakona apostrofirana je i u Izveštaju Evropske komisije o Srbiji za 2016. „Privatizacija državnih medija nije dovela do veće transparentnosti vlasništva ili izvora finansiranja, uključujući i finansiranje od strane države. Sufinansiranje medijskog sadržaja kako bi se ispunile obaveze od javnog interesa treba da se sprovodi u skladu sa zakonskim okvirom, koristeći transparentne i fer procedure, i bez uplitanja od strane državne uprave, posebno na lokalnom nivou.“

U svom ekspezu o Programu vlade, premijer Aleksandar Vučić najavio je nastavak medijskih reformi, sprovođenje medijske strategije „u celini“, završetak povlačenja države iz medija i nalaženje održivog modela finansiranja javnih servisa. U ekspezu nisu precizirani ni rokovi ni propisi na osnovu kojih će se sprovesti navedeni ciljevi. Izvesno je, međutim, da u prvih sto dana nije okončano povlačenje države iz vlasništva u medijima: „Ukinuta“ državna agencija Tanjug i dalje radi, a država i dalje ima udeo u vlasništvu u medijskim kompanijama AD Politika i Večernje novosti; nije konačno rešeno ni pitanje privatizacije pojedinih lokalnih državnih medija (npr. RTV Preševo); nije utvrđen ni održiv model finansiranja javnih servisa RTS i RTV.

Ministar kulture i informisanja Vladan Vukosavljević je 18.10.2016. najavio da će se „u roku od mesec ili dva zauzeti stav u vezi situacije s Tanjugom“, ne precizirajući način (propis) kako će se to uraditi. Do pisanja ovog izveštaja javnosti nisu poznati nikakvi novi detalji o sudbini „piratske“ državne novinske agencije. Takođe, nije poznato kako će i kada biti izrađena i usvojena nova (najavljena) Medijska strategija Srbije.

Partijska privatizacija

Potpune, ozbiljnije analize procesa privatizacije medija tek slede ali je već sasvim jasno da je ona sprovedena na nepotpun, netransparentan i problematičan način. Pre svega, jasno je da su državna medijska preduzeća pokupovali pojedinci bliski vladajućoj partiji

i njenim koalicionim partnerima, i to najvećim delom budžetskim sredstvima, odnosno novcem građana - poreskih obveznika.

Očigledno je da nakon samo godinu dana od zvaničnog okončanja procesa privatizacije ima mnogo otvorenih i bolnih pitanja. Najveće je svakako – Tanjug. Međutim, nejasna je i sudbina državnog (su)vlasništva u medijskim kompanijama Politika i Večernje novosti.

“Preko noći stvorena ‘medijska imperija Milosavljević’ se raspada, zakonom ‘isključena’ agencija Tanjug i dalje opstaje zahvaljujući državnim ‘transfuzijama’ a novinari neprodatih državnih medija sizifovski pokušavaju da se spasu”, piše novinar Vladimir Kostić u analitičkom tekstu za NUNS o privatizaciji medija.⁵

Od 73 medijske kuće koje su na početku privatizacije u 2015. godini bile u vlasništvu države i lokalnih samouprava, prodate su 34, od kojih su 14 kupili pojedinci ili firme evidentno bliske strankama vladajuće koalicije (u 13 slučajeva Srpskoj naprednoj stranci, a u jednom Socijaldemokratskoj partiji).

Radojica Milosavljević, nekadašnji zamenik gradonačelnika Kruševca (tada blizak SPS, danas u bliskim vezama sa SNS), u kratkom roku pokupovao je 8 regionalnih i lokalnih medija, pretežno televizija. U međuvremenu, Milosavljević nije poštovao obaveze iz privatizacionih ugovora, niti je isplaćivao plate zaposlenima u TV Požega. Slično se ponašao kao novi vlasnik Radio televizije Brus i Centra za informisanje Novi Kneževac, a najdrastičniju bezobzirnost kao vlasnik pokazao je u Radio televiziji Kragujevac, čiji radnici su mesecima protestovali zbog zaostalih plata i neispunjavanja obaveze o investiranju. Poslednjih dana, imovina ove regionalne TV je u više navrata prodavana „na doboš” radi namirenja presuđenih potraživanja. Ova televizija više ne emituje program a, po svemu sudeći, sledi i njena formalna likvidacija.

Za razliku od medija u „imperiji Milosavljević” o čijoj sudbini nadležne institucije čute i ne žele da raskinu privatizacije, neki drugi privatizovani mediji su imali drugačiju sudbinu. Ministarstvo privrede je poništilo privatizaciju Nedeljnih novina iz Bačke Palanke i RTV Pruga iz Lajkovca - u oba slučaja zbog toga što nisu izvršavane obaveze iz privatizacionog ugovora.

Lepa vest je da su zaposleni u RTV Vranje, posle godinu dana borbe „sa vetrenjačama” u državnoj administraciji, uspeali da dobiju akcionarsko vlasništvo. Na kraju je Ministarstvo privrede, nakon tumačenja Narodne Skupštine, donelo rešenje o prenosu kapitala ovog medija na 16 novinara i medijskih radnika.

⁵ Vladimir Kostić, *Privatizacija medija sa mnogo upitnika*, <http://nuns.rs/info/news/29735/privatizacija-medija-sa-mnogo-upitnika.html>, 21.12.2016.

Narodna skupština je morala da odlučuje po ovom pitanju nakon što je Ministarstvo privrede sprovelo nadzor nad Agencijom za privatizaciju gde je zaključeno da se mora celokupni kapital preneti radnicima. Ipak, ni takvo tumačenje nije rešilo sve dileme i probleme. Jedna od novinarki na koju je prebačeno vlasništvo TV Smedereva je podnela prijavu protiv tadašnje direktorke jer je ometala ovaj prenos time što nije htela da preuzme rešenje Ministarstva privrede. Tu televiziju je preuzelo dvoje novinara dok su ostali bez udela jer su ranije preuzeli akcije državnih preduzeća NIS, Aerodrom i Telekom.

Slična je situacija i u RTV Preševo u kojoj su zaposleni tužili Ministarstvo privrede zato što su isključeni iz besplatnog prenosa vlasništva zbog ranije upisanih besplatnih akcija državnih preduzeća. Rešenjem o privatizaciji pravo vlasništva pripalo je samo jednoj njihovoj kolegini, dok su ostali radnici tužbom Upravnom sudu uspeali da zamrznju ceo postupak.

Problematično sufinansiranje

U protekloj godini nastavljen je proces sufinansiranja javnog interesa u javnom informisanju uspostavljen 1. januara 2015. kao obaveza države na svim nivoima – od lokalne samouprave preko Pokrajine do Republike. Proces je nastavljen u manje više istom ritmu, ali i sa istovetnim teškoćama, nepravilnostima i problemima koji od samog početka opterećuju realizaciju konkursa za sufinansiranje medijskih projekata. Najčešće nepravilnosti su netransparentnost, diskriminatorni konkursni kriterijumi i nezakonit način formiranja stručnih komisija za ocenjivanje medijskih projekata.

Posledice su veoma ozbiljne: budžetsku podršku dobijaju mediji bliski vlastima na štetu medija opredeljenih za javni interes putem objektivnog, analitičkog i nepristrasnog informisanja građana. Takav trend ozbiljno ugrožava smisao i svrsishodnost celog sistema sufinansiranja javnog interesa javnim sredstvima, odnosno novcem poreskih obveznika.

Rezultati u procesu sufinansiranja medijskih projekata nisu zadovoljavajući, ni kada se radi o poštovanju zakona i podzakonskih rešenja, ni kada je reč o transparentnosti procesa. Sve to potvrđuje kompleksnost celog procesa, ali i činjenicu da je ova promena u odnosu vlast-mediji bila velika i značajna, te da su je nepripremljeno dočekali i mediji, i državni organi i stručne komisije.

„Bela knjiga“ nastala monitoringom konkursnog sufinansiranja medija, koji je Koalicija novinarskih i medijskih udruženja sprovela u periodu od 1. aprila 2015. do 1. aprila 2016., sadrži ključne kvalitativne i kvantitativne pokazatelje (ne)uspeha ovog procesa.

Rezultati monitoringa pokazuju da je u pitanju veoma kontroverzan proces: s jedne strane je praksa organa vlasti koji su realizovali konkurse striktno poštujući zakonske odredbe, a s druge strane, više je onih koji su na različite načine ili mimoilazili zakone, provlačeći se kroz njihove nedorečenosti i praznine, ili kršile zakon, ponekad očigledno namerno i drastično. Koalicija je u toku 2016. uputila primedbe na tekst više od 40 konkursa lokalnih samouprava, od kojih su uvažene 32 (80%).

Nepravilnost pretežno imaju za cilj da suze, odnosno ograniče broj mogućih učesnika na konkursu, odnosno učine celokupni proces problematičnim i sa zakonske i sa suštinske strane. Svrha namernih grešaka bila je da organi vlasti zadrže uticaj na raspodelu novca iz budžeta za sufinansiranje javnog informisanja, odnosno da novac i dalje ide medijima bliskim vlasti. Zabeleženi su i slučajevi direktnog davanja novca iz budžeta, bez raspisivanja konkursa i komisije, kao i neraspisivanja konkursa i neopredeljivanja novca u budžetima za ovu namenu.

Interesantno je da upravo u najvećim gradovima postoje i najveći problemi u kršenju i izigravanju propisa o procesu konkursnog sufinansiranja medija.

Najsvežiji takav slučaj je konkurs Grada Beograda, raspisan 05. septembra za raspodelu ukupno 90 miliona dinara. Sve do 12. decembra kada je donoseno rešenje o raspodeli, cela konkursna procedura bila je tajna - počevši od broja prijavljenih konkursa preko rešenja o imenovanju stručne komisije do njenog rada i konačno predloga za raspodelu novca. NUNS je protestovao zbog takve prakse i samog rešenja o raspodeli koje je potpisala direktorka gradske Službe za informisanje Mirjana Pavičić, a kojim je više od trećine novca dodeljeno firmama i preduzetnicima čija osnovna delatnost nije javno informisanje. Pri tome, više od 30 miliona dinara raspodeljeno je firmama i pojedincima koji se bave proizvodnjom audio i video materijala, reklamiranjem, čak i rentiranjem automobila. Još veću sumnju u opravdanost ove odluke nameće i činjenica da su pojedine od agencija kojima su odobreni najveći, višemilionski iznosi (između 5,5 i 9 miliona dinara) osnovane neposredno pre i u toku trajanja konkursa. Verovatno u tome treba tražiti razlog zašto je za formalno donošenje rešenje o raspodeli bilo potrebno čak sto dana od raspisivanja konkursa. NUNS smatra da su za ovakvu raspodelu javnog novca odgovorni članovi petočlane stručne komisija koja je bila u približno istom sastavu kao i za konkurs Beograda 2015. kada je medijska zajednica takođe izrazila ozbiljne sumnje u opravdanost raspodele budžetskog novca za sufinansiranje projekata medija. Ni prošle ni ove godine u stručnu komisiju Glavnog grada nije izabran nijedan od kandidata Koalicije novinarskih i medijskih udruženja.

Grad Kragujevac je vrlo rečit primer – budžetskim novcem, netransparentno i bez raspisivanja konkursa, dakle protivno zakonu, plaćalo se medijsko praćenje aktivnosti gradske vlasti i pritom nije raspisan konkurs za javno informisanje. Kragujevac do danas nije izdvojio nijedan dinar za sufinansiranje javnog interesa u oblasti javnog informisa-

nja, a sva sredstva iz budžeta opredeljena za javno informisanje prošle i početkom ove godine slila su se na račun jednog jedinog medija – Radio televizije Kragujevac i njenog vlasnika, već pominjanog Radojice Milosavljevića.

U Novom Sadu, kao i u Beogradu, ni prošle ni ove godine u stručnu komisiju nije izabran nijedan kandidat Koalicije novinarskih i medijskih udruženja, dok se za neke od izabраниh kandidata i do danas ne zna na čiji su predlog izabrani. Proces je u potpunosti netransparentan, a postoji sumnja u sukob interesa, pošto su pojedine organizacije, koje imaju predstavnike u stručnoj komisiji, dobijale novac po više osnova. I komisija u Novom Sadu sastavljena je od istih imena dve godine zaredom, iako se u Zakonu o javnom informisanju i medijima izričito kaže da se “članovi komisije imenuju za svaki konkurs posebno”.

U Nišu je predstavnik Koalicije novinarskih i medijskih udruženja odbio da učestvuje u radu komisije jer predstavnicima civilnog sektora nije omogućeno da budu posmatrači, a generalno dodela sredstava za javno informisanje u ovom gradu izazvala je veoma burne reakcije i ozbiljne sumnje. Nedavno je odlukom Upravnog suda prošlogodišnji konkurs Niša poništen zbog brojnih nepravilnosti koje su utvrđene po tužbama Južnih vesti i radija Banker. Sud je prihvatio tužbe u kojima je, između ostalog, navedeno da prilikom odlučivanja o raspodeli novca građana gradske vlasti nisu jasno obrazložile zbog čega kome daju koliko novca, ali i da su pojedini članovi konkursne komisije bili u sukobu interesa, jer su istovremeno radili za neke od medija koji su učestvovali na konkursu. Gradskim vlastima je naloženo da ponove konkursnu proceduru.

U tekstovima konkursa za sufinansiranje medijskih sadržaja koje su raspisivali Ministarstvo kulture i informisanja i Pokrajinski sekretarijat za kulturu i javno informisanje nisu primećeni veći propusti. Izuzetak je odluka sada već bišeg ministra Ivana Tasovca da preinači predlog stručne komisije za projekte elektronskih medija čime je uskratilo finansijsku podršku projektima NUNS-a, Medija centra i NDNV-a. NUNS i NDNV su javno ocenili da je takvom samovoljnom odlukom ministar „poslao poruku nižim nivoima vlasti da su medijski zakoni i stručne komisije samo ukras za međunarodnu zajednicu i šarena laža za domaću javnost”.

Aktivnosti NUNS-a u vezi sa radom REM-a

16. 1. 2016. NUNS i NDNV su zahtevali od Regulatornog tela za elektronske medije (REM) da javno saopšti kriterijume na osnovu kojih su izabrani članovi upravnih odbora dva javna medijska servisa, s obzirom na činjenicu da se među njima nalaze i osobe za koje u javnosti postoji opravdana bojazan da ove funkcije neće obavljati u interesu građana Vojvodine i Srbije i javnih servisa.

22. 1. 2016. NUNS, Asocijacija nezavisnih elektronskih medija (ANEM), Nezavisno društvo novinara Vojvodine (NDNV) i Asocijacija lokalnih nezavisnih medija Lokal Pres (LP) javno su apelovali na narodne poslanike da ne usvoje predlog Odbora za ustavna pitanja i zakonodavstva oza autentično tumačenje odredbe člana 11. stavova 4, 5. i 6. Zakona o elektronskim medijima. Oni su smatrali da se navedenim predlogom na neprihvatljiv način direktno utiče na formiranje novog saziva Saveta Regulatornog tela za elektronske medije (REM), i to u odnosu na udruženja čiji su ciljevi ostvarivanje slobode izražavanja i zaštita dece, a u budućnosti, potencijalno i u odnosu na udruženja novinara, elektronskih medija, filmskih, scenskih i dramskih umetnika i kompozitora.

Zakon o elektronskim medijima priznao je pravo udruženjima čiji su ciljevi ostvarivanje slobode izražavanja i zaštita dece da zajedničkim dogovorom predlože Skupštini dva kandidata, od kojih bi ona jednog izabrala za člana Saveta REM-a. Zakon izričito predviđa da svaka organizacija iz kruga ovlašćenih predlagača, što je u ovom slučaju svako udruženje čiji su ciljevi ostvarivanje slobode izražavanja i zaštita dece, podnosi Skupštini obrazloženi predlog dva kandidata, a da dva ili više udruženja mogu podneti i zajednički predlog. Nakon toga, ako su različita udruženja predložila različite kandidate, Zakon predviđa da im Skupština obezbeđuje prostor za održavanje sastanka radi utvrđivanja zajedničkog predloga dva kandidata dogovorom, a ako se dogovor ne može postići saglasnošću svih, konačan predlog utvrđuje se glasanjem. Zakon je, članom 10., stav 2., priznao pravo svake od organizacija koje ulaze u krug ovlašćenog predlagača pojedinačno, da predlaže dva kandidata za člana Saveta, a ne jednog. Insistiranjem na glasanju za jednog kandidata kod formiranja konačne liste, kako je predloženo pomenutim autentičnim tumačenjem skupštinskog odbora, obesmišljava se pravo svakog udruženja da pojedinačno predloži dva kandidata.

24. 3. 2016. NUNS je javno saopštio da ne smatra korisnom odluku Ministarstva kulture i informisanja da ne prihvati zajedničku inicijativu Regulatornog tela za elektronske medije, NUNS-a i UNS-a, o pokretanju postupka za autentično tumačenje člana 47 Zakona o elektronskim medijima koji reguliše pitanje direktnih prenosa stranačkih skupova.

Ministarstvo kulture i informisanja smatra da nema razloga za traženje autentičnog tumačenja od Skupštine Srbije jer, po njihovom mišljenju, i pored mnoštva podrški predlogu REM-a, NUNS-a i UNS-a i pozitivnog tumačenja OEBS-a, pomenuta inicijativa „nije opravdana“. Povod za inicijativu je bilo tumačenje REM-a povodom direktnog prenosa svečanog obeležavanja sedme godišnjice postojanja Srpske napredne stranke. Iako je REM na svojoj sednici odlučio da nema mesta izricanju kaznenih mera emiterima koji su direktno prenosili stranački skup, zaključeno je da pomenuti član Zakona o elektronskim medijima nije potpuno jasno odredio domen zabrane koja se tom odredbom propisuje.

Ministarstvo kulture i informisanja, međutim, smatra da je REM doneo Pravilnik o obavezama pružalaca medijskih usluga tokom predizborne kampanje („Službeni glasnik RS“, broj 55/15) kojim je trebalo utvrditi pravila za izvršavanje obaveza utvrđenih članom 47. stav 1. tačka 5 Zakona o elektronskim medijima. Pomenutim paragrafom, prema objašnjenju Ministarstva, predviđeno je da je pružalac medijske usluge dužan da poštuje zabranu političkog oglašavanja van predizborne kampanje, a da u toku predizborne kampanje obezbedi registrovanim političkim strankama, koalicijama i kandidatima zastupljenost bez diskriminacije.

Ministarstvo je upozorilo REM da prilikom izrade pomenutog Pravilnika nije ukazano na to da postoje nejasnoće oko primene člana 47. Zakona o elektronskim medijima, za koji je inicirano autentično tumačenje. Za nedoumice o pojmovima „oglašavanje“ i „oglasna poruka“, Ministarstvo je uputilo REM na Ministarstvo trgovine koje je nadležno za nadzor nad primenom Zakona o oglašavanju.

4. 5. 2016. NUNS je javno pozvao Regulatorno telo za elektronske medije da saopšti kada je održana sednica na kojoj je razmatran program *TV N1*, kao i da tačno navede kojim sadržajem je ova televizija narušila izbornu tišina i koji je član zakona prekršen. Takođe, NUNS je zahtevao, budući da je nekim članovima REM-a istekao mandat, a u međuvremenu nisu izabrani kandidati koje predlažu AP Vojvodina i NVO sektor, da saopšti ko je od članova REM-a prisustvovao pomenutoj sednici. Takođe, traženo je da REM objasni kako je moguće da njegovo saopštenje *TV Pink* emituje u ranim jutarnjim časovima, a da ostali mediji o sednici i zaključcima REM-a budu obavešteni šest sati kasnije.

20. 7. 2016. Nezavisno udruženje novinara Srbije uputilo je dopis parlamentarnom Odboru za kulturu i informisanje da kod nadležne službe Narodne skupštine hitno inicira objavljivanje javnog poziva za predlaganje kandidata za nedostajućeg člana Saveta Regulatornog tela za elektronske medije (REM) koji se bira na predlog udruženja izdavača elektronskih medija i udruženja novinara. NUNS je ukazao na to da nadležna služba Narodne skupštine nije pravovremeno, odnosno šest meseci pre regularnog isteka mandata članice REM-a Gordane Suše, objavila javni poziv za predlaganje kandidata, kako to propisuje Zakon o elektronskim medijima (član 10.). Zbog tog propusta, Savet REM-a umesto sa devet radi sa samo šest članova, što znači da to regulatorno telo funkcioniše na granici regularnosti.

26. 8. 2016. NUNS i Biro za društvena istraživanja (BIRODI) javno su pozvali Republičko telo za elektronske medije da posle četiri meseca kašnjenja konačno objavi Izveštaj o nadzoru nad izveštavanjem emitera tokom izborne kampanje za parlamentarne izbore održane 24. aprila.

24. 9. 2016. Nezavisno udruženje novinara Srbije je javno izrazilo veliko razočarenje zbog činjenice da se među kandidatima za izbor člana Regulatornog tela za elektronske medije (REM), koji će predstavljati medijsku zajednicu, našao i Goran Peković.

NUNS je podsetio da je prilikom izbora predstavnika nevladinog sektora u REM-u, učinjeno sve da se među kandidatima nađe i Peković. Nakon što su ovlašćeni predstavnici NVO sektora glasanjem odlučili da ih predstavljaju Snežana Stojanović Plavšić, dečiji psiholog iz Leskovca, i Milan Antonijević, direktor JUKOM-a, većina u skupštinskom Odboru za kulturu pokušala je, na osnovu žalbe sportskih udruženja, da poništi legitimno i legalno glasanje. Nakon toga, proces izbora tri nedostajuća člana Regulatornog tela je najpre zaustavljen, da bi se nastavio na veoma burnoj sednici parlamenta održanoj 14. 10, kada su za članove REM-a izabrani Goran Peković i Đorđe Vozarević. Vozarevića je predložio Odbor za kulturu i informisanje Skupštine AP Vojvodine, dok je Peković izabran kao kandidat manje-više nepoznatih udruženja izdavača elektronskih medija i još manje poznatih udruženja novinara. Reprezentativna novinarska udruženja nisu predložila kandidate. S obzirom na to da je u prethodnom sazivu REM-a njegova članica bila Gordana Suša, izabrana na predlog NUNS-a, rukovodstvo našeg udruženja je smatralo svrsishodnim da ovog puta novinarsku zajednicu u tom regulatornom telu predstavlja kandidat UNS-a.

Istovremeno, na pomenutoj sednici parlamenta, većina poslanika nije dala podršku nijednom od kandidata udruženja čiji su ciljevi ostvarivanje slobode izražavanja i zaštita dece – Milanu Antonijeviću i Snežani Stojanović Plavšić. Tako, voljom vladajuće partijske većine, u REM-u i dalje ostaje upražnjeno mesto devetog člana koji je trebalo da se izabere na predlog udruženja čiji su ciljevi ostvarivanje slobode izražavanja i zaštita dece.

27. 9. 2016. Nezavisno udruženje novinara Srbije (NUNS) podnelo je žalbu Povereniku za informacije od javnog značaja zato što od Regulatornog tela za elektronske medije (REM) nije u zakonskom roku od 15 dana dobilo traženi Izveštaj o nadzoru nad radom emitera tokom predizborne i izborne kampanje za parlamentarne izbore održane 24. aprila. Zvaničan zahtev za pristup informaciji od javnog značaja, odnosno za dostavljanje Izveštaja o nadzoru nad radom emitera, NUNS je uputio zameniku predsednika Saveta REM-a, Goranu Petroviću, 29. avgusta, dok je žalba Povereniku podnesena 21. septembra. Nadzor Regulatornog tela za elektronske medije nad radom emitera tokom predizborne kampanje zasnovan je na Zakonu o elektronskim medijima (članovi 22. i 47.) i Pravilniku o obavezama pružalaca medijskih usluga tokom predizborne kampanje.

Poverenik za informacije od javnog značaja doneo je rešenje kojim se REM-u nalaže da bez odlaganja, a najkasnije u roku od tri dana, obavesti NUNS da li poseduje Izveštaj

o nadzoru nad radom emitera tokom predizborne i izborne kampanje za parlamentarne izbore i da, ukoliko ga poseduje, kopiju Izveštaja dostavi NUNS-u. Poverenik je utvrdio da REM nije postupio po zahtevu NUNS-a od dana 29. 8. 2016. godine, što je bio dužan da učini bez odlaganja, a najkasnije u roku od 15 dana.

REM je na zahtev Poverenika u odgovoru NUNS-u naveo da ne poseduju „Izveštaj o nadzoru nad radom emitera tokom predizborne i izborne kampanje za parlamentarne izbore održane 24. aprila 2016. godine“. Međutim, samo desetak dana nakon takvog odgovora, CINS je objavio vest da su Agenciji za borbu protiv korupcije dostavljeni podaci o partijskom oglašavanju tokom izborne kampanje. Zapravo, podaci su deo monitoringa koji je REM vršio tokom izborne kampanje.

NUNS-ove prijave Regulatornom telu za elektronske medije

22. 1. 2016. Nezavisno udruženje novinara Srbije podnelo je Regulatornom telu za elektronske medije prijavu protiv *Televizije Pink* zbog sadržaja emitovanog u okviru emisije „Medijsko blato Srbije“. Tom prilikom su objavljeni poverljivi podaci o zdravstvenom stanju pacijenta

NUNS smatra da je *TV Pink* u toj emisiji prekršila odredbe Pravilnika o zaštiti ljudskih prava u oblasti pružanja medijskih usluga i Pravilnika o zaštiti prava maloletnika u oblasti pružanja medijskih usluga. Prema Pravilniku, pružalac medijske usluge je dužan da prilikom proizvodnje i emitovanja programskih sadržaja poštuje ljudska prava korisnika medijskih usluga, učesnika u programu ili lica na koje se odnosi objavljena informacija, zajemčena Ustavom Republike Srbije i potvrđenim međunarodnim aktima koji uređuju oblast ljudskih prava. Takođe, pružalac medijske usluge je dužan da medijsku uslugu pruža na način kojim se poštuje dostojanstvo ličnosti korisnika medijske usluge, učesnika u programu i lica na koje se objavljena informacija odnosi, i da poštuje dostojanstvo ličnosti. U Pravilniku se još ističe da je pružalac medijske usluge obavezan da preduzme sve neophodne mere kako njegov programski sadržaj ne bi naškodio razvoju maloletnika.

Savet REM-a je na 169. redovnoj sednici, održanoj 6. aprila 2016, jednoglasno odlučio da odbaci pomenutu prijavu NUNS-a protiv *TV Pink*.

22. 4. 2016. Nezavisno udruženje novinara Srbije podnelo je prijavu Regulatornom telu za elektronske medije protiv *Televizije Prva* povodom emisije „Ko je Aleksandar Vučić“ emitovane 20. aprila 2016. NUNS je tražio od REM-a da oceni da li je *TV Prva* prekršila Pravilnik o obavezama pružalaca medijskih usluga tokom predizborne kampanje.

NUNS smatra da je *TV Prva* prekršila obavezu da predizborni program tokom celog trajanja mora da bude vidno označen kao takav. Takođe, *TV Prva* je prekršila odredbu kojom se zabranjuje prikriveno emitovanje predizbornog programa u vidu informativnog ili programa druge vrste, kao i emitovanje dokumentarnih sadržaja u kojima se pojavljuje funkcioner ili istaknuti predstavnik podnosioca izborne liste ili kandidat. Osim toga, posebnu političku emisiju na *TV Prva* u jeku izborne kampanje nije dobio nijedan partijski lider osim Aleksandra Vučića. Time je naznačenom emisijom *TV Prva* prekršila i obavezu pružaoca medijske usluge propisane Pravilnikom, da prilikom informisanja o predizbornim aktivnostima podnosioca izbornih lista i kandidata obezbedi njihovu zastupljenost u programu bez diskriminacije.

Savet REM-a je na 174. redovnoj sednici, održanoj 14. septembra 2016, jednoglasno odlučio da nema mesta izricanju mere *TV Prva*.

17. 10. 2016. Nezavisno udruženje novinara Srbije je zbog sadržaja emisije „Crna hronika specijal“, emitovane 16. oktobra 2016, podnelo Regulatornom telu za elektronske medije prijavu protiv *Televizije Pink*. U emisiji je emitovan intervju s majkom 13-godišnje devojčice koju je zaveo pedofil.

NUNS je u prijavi naveo da je prikazivanjem škole koju devojčica pohađa, kao i jasnim označavanjem mesta i adrese stanovanja, prekršen Zakon o javnom informisanju i medijima, kao i Pravilnik o zaštiti prava maloletnika u oblasti pružanja medijskih usluga. U članu 82. stav 2. Zakona o javnom informisanju i medijima izričito je navedeno da prilikom iznošenja informacija iz privatnog života, maloletnik ne sme da se učini prepoznatljivim u informaciji koja može da povredi njegovo pravo i interes. Takođe, ovom emisijom *TV Pink* je prekršila član 27. Pravilnika o zaštiti prava maloletnika u oblasti pružanja medijskih usluga kojim je propisano da je pružalac medijske usluge dužan da zaštiti identitet maloletnika, ako postoje indicije da je on učinilac, svedok ili žrtva nasilja, krivičnog dela ili drugog nedozvoljenog ponašanja... U prijavi je ukazano i da je stavom 3 istog člana pružalac medijske usluge dužan da se uzdrži od objavljivanja podataka kojima se neposredno otkriva identitet maloletnika, na primer, njegovo ime, imena njegovih roditelja ili bliskih srodnika, adresa stanovanja. Nije dozvoljeno ni objavljivanje podataka koji bi mogli posredno da ukažu na njegov identitet, bilo samostalno bilo zajedno sa podacima koji su već dostupni javnosti kao što je ime škole koju pohađa, radno mesto, lični opis maloletnika, njegova fotografija ili video-zapis.

REM još nije odlučio po navedenoj prijavi NUNS-a.

VI Servis besplatnih pravnih saveta

Godina 2016. odlikuje se po tome što su u okviru projekta Besplatne pravne pomoći, članovi NUNS-a postavljali mnogo raznovrsnija pitanja nego prethodnih godina.

Ta raznovrsnost interesovanja novinara i drugih medijskih radnika može se tumačiti i činjenicom da je 2016., kada su mediji u pitanju, turbulentnija nego prethodne godine. Takođe, većina korisnika NUNS-ovog servisa Besplatna pravna pomoć postavljala je više različitih pitanja iz kojih se moglo zaključiti da je njihovo interesovanje veće i informisanost bolja nego ranije.

Većina od 36 pitanja koja su članovi NUNS-a postavljali u toku 2016. odnosila se na sufinansiranje projekata u oblasti javnog informisanja, radno pravo i sprečavanje zlostavljanja na radu, verbalne napade na novinare koji se mogu kvalifikovati kao uvrede i pretnje. Takođe, bilo je pitanja o postupcima pred Upravnim sudom, potencijalnim sporovima protiv medija, urednika i novinara u skladu sa odredbama Zakona o javnom informisanju i medijima, tražena je pomoć u izradi redovnih pravnih lekova u sudskim postupcima protiv medija, novinara i urednika, kao i pomoć pri izradi predstavki koje se podnose Regulatornom telu za elektronske medije.

Novinari su tražili i pravna tumačenja na temu diskriminacije medija, odredaba Zakona o autorskim i srodnim pravima, osnivanja medija, promena podataka u Registru medija, govora mržnje u medijima, kao i u vezi sudskih odluka u parničnim i krivičnim postupcima.

I ove godine, kao i prethodne, najviše je bilo pitanja iz oblasti radnog prava, a najveći broj tih pitanja postavljen je u prvoj polovini 2016. godine.

